

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА

(повне найменування вищого навчального закладу)

Факультет психології та соціальної роботи

(повне найменування інституту/факультету)

Кафедра соціальної роботи

(повна назва кафедри)

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: **«Практичні аспекти розвитку сильних сторін молодих клієнтів соціальної роботи в територіальних громадах»**

«Practical aspects of developing the strengths of young social work clients in local communities»

Виконала: здобувачка денної форми навчання спеціальності 231 Соціальна робота

Освітня програма «Соціальна робота»

Адамович Катерина Сергіївна

Керівник д. філософії у галузі з соц.роботи,

доц. кафедри соц. роботи Кулава К.О. _____

(підпис)

Рецензент д.педгогич.наук, проф, проф.

кафедри соц.роботи КЗ «Харківська

гуманітарно-педагогічна академія» Харківської

обл.ради Чернецька Ю.І.

Рекомендовано до захисту:

Протокол засідання кафедри

№ ___ від __. ____ 20__ р.

Захищено на засіданні ЕК № _____

протокол № __ від __. ____ 20__ р.

Оцінка _____ / _____ / _____

(за національною шкалою, шкалою ECTS, бали)

Завідувачка кафедри

Голова ЕК

(підпис)

Хлівнюк Тетяна

(ПІБ)

(підпис)

Ухіна Ірина

(ПІБ)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СИЛЬНИХ СТОРІН МОЛОДІ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ.....	9
1.1. Поняття та характеристика сильних сторін молодих клієнтів соціальної роботи	9
1.2. Територіальні громади як середовище для розкриття потенціалу молоді	16
1.3. Принципи, підходи та ключові аспекти взаємодії соціального працівника з молодими клієнтами у територіальних громадах	22
Висновок до першого розділу	28
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СИЛЬНИХ СТОРІН МОЛОДИХ КЛІЄНТІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРАКТИК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД.....	30
2.1. Інституційні та нормативно-правові механізми реалізації молодіжної політики й підтримки сильних сторін молоді	30
2.2. Європейський контекст та міжнародні підходи до розвитку сильних сторін молоді.....	35
2.3. Аналіз емпіричного дослідження щодо виявлення сильних сторін молоді Одеського регіону	39
Висновок до другого розділу	62
РОЗДІЛ 3. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СИЛЬНИХ СТОРІН МОЛОДИХ КЛІЄНТІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ	64
3.1. Розроблення моделі соціальної програми розвитку сильних сторін молоді у територіальних громадах	64
3.2. Реалізація моделі у практику соціальної роботи з молоддю в територіальних громадах	67
3.3. Рекомендації щодо підвищення ефективності системи підтримки молоді в територіальних громадах	74

	3
Висновок до третього розділу	78
ВИСНОВОК	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	87
ДОДАТКИ	97

ВСТУП

Актуальність дослідження. Сучасний стан українського суспільства, що характеризується війною, соціально-економічною нестабільністю та зростанням викликів для молодого покоління, зумовлює потребу у переосмисленні підходів до соціальної роботи з молоддю в територіальних громадах України. Сьогодні молоді люди нерідко постають перед комплексом викликів – від порушення освітніх та професійних траєкторій до втрати соціальних зв'язків, зниження рівня психологічної стійкості та обмеженості можливостей для самореалізації. За цих умов особливої ваги набуває використання підходів, орієнтованих на сильні сторони особистості, що дозволяють не лише мінімізувати наслідки стресових подій, але й сприяють їх попередженню, формуванню життєстійкості, активної громадянської позиції та здатності молоді приймати участь у розвитку громади. Для соціальної роботи це відкриває нові завдання, адже саме фахівці соціальної сфери мають можливість створювати умови для виявлення, підтримки та реалізації молодіжного потенціалу [6].

Актуальність підсилюється й реформою децентралізації в Україні, яка поклала на територіальні громади нові повноваження у сфері реалізації молодіжної політики та організації соціальної роботи. Громади стають ключовими середовищами, де формуються, підтримуються та посилюються сильні сторони молодих людей. В свою чергу, ефективність місцевих програм та робота відповідальних суб'єктів безпосередньо впливають на якість життя молоді та перспективи їхнього розвитку. Водночас, практична діяльність соціальних працівників також потребує сучасних інструментів, моделей та підходів, які б відповідали викликам часу й базувалися на принципах партисипативності, субсидіарності, інклюзії та орієнтації на потенціал клієнта [7].

Наукова актуальність дослідження полягає у комплексному поєднанні трьох вимірів: теоретико-методологічного обґрунтування феномену сильних сторін молоді та ролі територіальних громад у їх розкритті, аналітичного вивчення інституційних, нормативно-правових та міжнародних механізмів підтримки молоді, а також проведення емпіричного дослідження серед молоді Одеського регіону, розроблення й апробації практичної моделі соціальної програми підтримки, спрямованої на розвиток сильних сторін молодих клієнтів соціальної роботи. Кваліфікаційна робота також має важливе значення у контексті наближення України до європейських стандартів молодіжної політики.

Мета дослідження: виявлення, аналіз та розробка практичних механізмів розвитку сильних сторін молодих клієнтів соціальної роботи у територіальних громадах.

Завдання дослідження:

- проаналізувати теоретико-методологічні підходи до розуміння сильних сторін молоді та визначити умови їх розвитку в територіальних громадах;
- охарактеризувати принципи, підходи та особливості взаємодії соціального працівника з молодими клієнтами, спрямовані на підтримку їхнього потенціалу;
- дослідити нормативно-правові, інституційні та міжнародні підходи до розвитку сильних сторін молоді та визначити їх значення для українського контексту;
- провести емпіричне дослідження сильних сторін молоді Одеського регіону та узагальнити його результати;
- розробити модель програми розвитку сильних сторін молоді та визначити шляхи її впровадження й практичні рекомендації для роботи в територіальних громадах.

Об'єкт дослідження: сильні сторони молодих клієнтів соціальної роботи в територіальних громадах.

Предметом дослідження виступають ефективні практичні аспекти розвитку сильних сторін молодих клієнтів соціальної роботи у територіальних громадах.

Методи дослідження включають спостереження, порівняння, анкетування, проведення експерименту, а також аналіз, синтез і дедукцію.

Практичне значення одержаних результатів зосереджується на тому, що результати та висновки дослідження можуть бути впроваджені у практичній діяльності соціальних працівників, фахівців з молодіжної роботи, психологів та педагогів, які безпосередньо працюють із молодими клієнтами соціальної роботи у територіальних громадах. Запропоновані підходи та рекомендації здатні стати основою для впровадження програм, спрямованих на розвиток сильних сторін молоді особистості, підвищення соціальної активності та зміцнення життєстійкості молоді.

Одержані результати можуть бути застосовані у діяльності молодіжних центрів, просторів, громадських організацій, благодійних фондів, які реалізують соціальні та освітні ініціативи. Вони також становлять практичний інтерес для органів місцевого самоврядування та відповідних департаментів у територіальних громадах, що відповідають за реалізацію молодіжної політики, соціальних програм і розвитку громадських ініціатив.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання напрацьованих матеріалів для вдосконалення соціальної роботи в умовах розвитку територіальних громад, створення дієвих механізмів підтримки молоді, розвитку її потенціалу та розкриття сильних сторін. Це, у свою чергу, сприятиме підвищенню рівня соціальної інтеграції, формуванню лідерських якостей та зміцненню позицій молоді у суспільному житті.

База дослідження: до бази дослідження увійшли профспілкова студентська молодь Одеського національного університету імені І. І. Мечникова, осередок всеукраїнської громадської організації «СД Платформа» у місті Одеса, Департамент внутрішньої політики Одеської міської ради, громадська організація «Прогресильні», міжнародні проекти Segos та

GlocalShift, а також Одеський обласний центр зайнятості. Значну роль у реалізації практичної частини програми відіграли сімейний центр «Мрія» та всеукраїнський волонтерський проєкт «Тижні Добрих Справ», а також громадська організація «Центр «Вотум»» та медіа-представники, зокрема кореспондентка телеканалу «Суспільне», що сприяло розширенню інформаційної підтримки та залученню молоді з різних регіонів України.

У межах програми було реалізовано вісім ключових заходів різних форматів – аналітичних зустрічей, панельних дискусій, тренінгів, онлайн-лекцій та кіноперегляду з обговоренням. Учасниками заходів стали молоді люди, студенти, волонтери, внутрішньо переміщені особи та активісти громадських ініціатив, що забезпечило різноманітність аудиторії та репрезентативність отриманих результатів для дослідження розвитку сильних сторін молоді в територіальних громадах.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження в рамках написання бакалаврської кваліфікаційної роботи було розглянуто та схвалено на наукових-практичних конференціях:

1. Адамович (Сергієнко) К. С., Кулава К. О. Молодіжні соціальні проєкти місцевого розвитку як інструмент посилення громади // Матеріали до 81-ї звітної студентської наукової конференції. Секція «Факультету психології та соціальної роботи». Підсекції «Соціальна робота», «Освітні, педагогічні науки», «Психологія». 22–23 квітня 2025 р. – Одеса: 2025. – С. 12-15

2. Адамович К. С. Липинська О. А. Напрямки та механізми забезпечення молодіжної політики як інструменту публічної політики // Всеукраїнська науково-практична конференція «Публічне управління і адміністрування: сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку. 22 трав. 2025 р, м. Одеса,. Національний університет «Одеська політехніка» С. 23-25

3. Адамович К. С. Аналітичне дослідження «Стан та перспективи підтримки молоді в територіальних громадах Одеського регіону» // Національний університет «Одеська Політехніка», кафедра публічного

управління та адміністрування. Україна, Одеська область. Керівники: Шепель М. Є., Балан О. С. Одеса, 2025.

Структура та обсяг роботи: кваліфікаційна робота включає вступ, три основних розділи, висновки, список літератури та додатки. Загальна кількість сторінок у кваліфікаційній роботі становить **86** сторінок друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СИЛЬНИХ СТОРИН МОЛОДІ У ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

1.1. Поняття та характеристика сильних сторін молодих клієнтів соціальної роботи

У сучасній соціальній роботі в процесі роботи з клієнтами все більшого значення набуває перехід від проблемно-орієнтованого підходу до ресурсного, який здебільшого акцентує свою увагу не на труднощах клієнта, а на його реальних можливостях, здібностях та особистісному потенціалі. Одним із ключових понять у цьому контексті виступають сильні сторони клієнта, що визначаються як індивідуальні та соціальні ресурси, позитивні риси й характеристики, які допомагають людині долати життєві виклики та досягати поставлених цілей [71].

Більш розгорнуте визначення даного поняття описане у праці Р. Нім'єц, наукового директора Інституту VIA (Values in Action Institute) у США та Р. Пірс, дослідниці у сфері позитивної психології та практик розвитку команд. На їхню думку, сильні сторони характеру – це позитивні риси особистості, які відображають сутність людини, сприяють отриманню корисних результатів як для неї самої, так і для оточення, а також роблять внесок у спільне благо [70].

В міжнародному науковому просторі вивченню цього питання приділяли увагу А. Бандура, А. Бек, К. Двек, Д. Гілберт, А. Маслоу, К. Роджерс, М. Селігман, В. Франкл та інші, а в українському науковці К. Кулава, Г. Найдьонова, Н. Сайко, Т. Семигіна, О. Столярик, О. Чиханцова та інші [19, 33, 50].

Відомий австралійський представник гуманістичної психології В. Франкл підкреслював, що фундаментом психологічного добробуту особистості є наявність у неї сенсу життя. Усвідомлення особистістю цінності власного існування та здатність позитивно інтерпретувати навіть складні

обставини життя слугують ресурсом, що підтримує людину у кризових ситуаціях, зокрема таких, як війна. Його логотерапія стала своєрідною філософією активізації внутрішніх сил клієнта. У своїй відомій праці «Людина в пошуках сенсу» психіатр показав, що навіть у найважчих умовах концтаборів люди здатні знаходити внутрішні опори, які можна розглядати як їхні сильні сторони [58].

Значний внесок у заснування та розвиток гуманістичної психології зробив американський психолог А. Маслоу, автор ідеї про ієрархію потреб особистості. Він вважав, що прагнення до самореалізації та самоактуалізації є природним для кожної людини. У центрі його уваги були не слабкості чи проблеми клієнта, а позитивні якості та потенціал, що дозволяють індивіду ставити перед собою цілі й реалізовувати їх. А. Маслоу наголошував, що самоактуалізація – це не результат задоволення базових потреб, а саме внутрішнє прагнення людини реалізувати себе повністю. Психолог також досліджував так звані «пікові переживання» – моменти, коли людина максимально реалізує свої сили [50].

Е. Фромм, соціальний психолог та філософ, поділяв ці погляди, а також вважав, що допомога спеціаліста повинна спрямовуватися не на пристосування до умов, в яких опинився клієнт, а на розвиток його здібностей та ресурсів. Він досліджував активну участь особистості у власному житті, необхідність розкриття творчого потенціалу й сильних сторін як основи самореалізації [28].

К. Роджерс, впливовий американський психолог, автор клієнт-центрованої терапії, вважав, що будь-яка людина має природну потребу у зростанні та досягненні максимальної реалізації власного потенціалу. Для цього необхідні такі кілька умов, як: безумовне прийняття клієнта фахівцем, що формує у нього відчуття безпеки; розвиток позитивної «Я-концепції» і здорової самооцінки; досягнення конгруентності – узгодженості між реальним і бажаним образом «Я»; підтримка прагнення до саморозвитку, що робить

клієнта «повноцінно функціонуючим» – відкритим, гнучким, здатним жити в гармонії та реалізовувати сильні сторони.

К. Роджерс наголошував, що саме підтримка з боку оточення дозволяє людині відчути віру у власні можливості. Його ідеї стали основою сучасних клієнтоорієнтованих підходів, де сильні сторони виступають базовим елементом роботи з клієнтом [71].

Психолог Н. Роджерс, розвинула ці концепції в арт- та тілесно-орієнтованій терапії. Вона вважала, що наділення клієнта повноваженнями бути експертом у власному житті значно підсилює його впевненість та відчуття внутрішньої сили. Арт-терапевтичні техніки, на думку науковиці, відкривають простір для виявлення прихованих ресурсів.

В свою чергу, Д. Бюдженталь, американський психолог, педагог та письменник, акцентував свою наукову увагу на тому, що клієнти за своєю природою прагнуть відчути власну цінність та шукають можливості для розвитку та самопомоги. Він пропонував розглядати втручання як інвестицію у самозміни. Д. Бюдженталь наголошував, що реальні позитивні зміни можливі лише тоді, коли клієнт змінює ставлення до себе і починає розглядати власні ресурси як основу для розвитку [58].

М. Селігман, американський психолог нашої сучасності, який є основоположником позитивної психології, наголошує, що традиційна психологія та соціальна сфера занадто зосереджується на патологіях. Він запропонував концепцію «навченого оптимізму», показавши, що песимістичні установки формують у клієнтів відчуття безпорадності, тоді як оптимістичні стають джерелом сили й стійкості [33].

М. Селігман створив модель PERMA (Positive Emotions, Engagement, Relationships, Meaning, Achievement), яка систематизує складові добробуту. Усі ці елементи можна розглядати як сфери прояву сильних сторін: здатність переживати позитивні емоції, бути залученим у діяльність, будувати стосунки, знаходити сенс і досягати результатів [9].

Рис. 1.1. Модель «PERMA» за М. Селігманом

Ідеї М. Селігмана мають вагомe значення для сучасної соціальної роботи, оскільки вони зміщують акцент із проблем і дефіцитів молодого клієнта на його ресурси та розкриття особистісного потенціалу. Досвід впровадження концепції науковця доводить, що зміна песимістичних установок на позитивні допоможе клієнтам соціальної роботи відчувати контроль над власним життям і активніше використовувати власні сильні сторони. Це особливо важливо у кризових ситуаціях, у тому числі під час російсько-української війни, коли молоді особи у складних життєвих обставинах потребують підтримки для подолання безпорадності та відновлення впевненості у собі.

Модель PERMA за М. Селігманом надає практичну основу для роботи соціального працівника, адже кожен із її елементів можна інтегрувати у процес ведення випадку. Наприклад, розвиток позитивних емоцій допомагає молодим клієнтам, які опинилися за межею бідності зберегти віру у власну цінність і підтримати внутрішню стійкість. Залученість у діяльність може стати ключовою для внутрішньо переміщених осіб, зокрема шляхом участі у волонтерських ініціативах на новому місці проживання, що може надати їм

можливість реалізовувати власні сильні сторони та відчутти приналежність до громади.

Стосунки, як одна з складових моделі, підкреслюють значення соціуму та соціальної підтримки: для внутрішньо переміщених осіб, дружин військових та інших клієнтів можливе створення груп взаємодопомоги чи залучення до програм підтримки у територіальних громадах. Така орієнтація на пошук сенсу життя також стає особливо актуальною для людей, які пережили втрату близьких через війну або були змушені емігрувати: допомога у віднаходженні нової мети дозволяє їм поступово адаптуватися та подолати кризу [10].

Досягнення, як завершальний компонент PERMA, мотивує клієнтів ставити реалістичні цілі й поступово досягати їх. Наприклад, для безробітних молодих людей це може бути проходження короткотермінових курсів з відкриття власної справи або перекваліфікації та працевлаштування, що відновлює їхню віру у власні можливості. Таким чином, використання підходу М. Селігмана дозволяє соціальним працівникам планувати ведення випадку на засадах ресурсності та партнерства з клієнтом.

У національному контексті розуміння сильних сторін молодих клієнтів соціальної роботи має свою специфіку, що зумовлена суспільними викликами, які постали перед Україною. Сучасні реалії демонструють, що молодь дедалі частіше стикається з кризовими ситуаціями та травматичними подіями – війна, вимушене переселення, соціально-економічні труднощі, втрата соціальних зв'язків чи перспективи працевлаштування. Проте, саме у таких обставинах можуть найяскравіше проявитись внутрішні ресурси особистості, які соціальні працівники у своїй роботі ідентифікують як «сильні сторони» [37].

Українські науковці трактують сильні сторони молодих клієнтів як поєднання особистісних якостей, соціальних навичок і ресурсів громади, що разом створюють основу для розвитку навіть у складних умовах. Науковиця Т. Семигіна підкреслює, що ключовим завданням соціальної роботи є допомога клієнтам у розвитку їхніх ресурсів, а не концентрація виключно на

труднощах чи обмеженнях. Вона зазначає: замість того, щоб фокусуватися на проблемах і дефіцитах, соціальний працівник має підтримувати клієнта у розкритті його позитивних якостей, здібностей та можливостей, сприяючи досягненню особистих цілей. Такий підхід дозволяє формувати активну життєву позицію та підсилювати відчуття власної цінності у молодих людей [50].

Дослідниця Г. Найдьонова акцентує увагу на тому, що сучасна особистість повинна вміти зберігати та відновлювати внутрішню рівновагу – фізичну, психічну, фізіологічну та психофізіологічну. Це необхідно для того, щоб залишатися здатною тривало й продуктивно функціонувати в усіх сферах життя, незалежно від складності зовнішніх чи внутрішніх обставин. Науковиця розглядає резильєнтність як системотворний елемент життєстійкої особистості та позитивний психічний стан, що забезпечує адекватну адаптацію під час труднощів. Водночас вона трактує резильєнтність як ресурс, завдяки якому людина може свідомо обирати найбільш ефективні стратегії подолання [63].

Науковиця К. Кулава у своїх наукових працях поєднує поняття «кризове консультування» та «стійкість клієнтів соціальної роботи». Дослідниця підкреслює, що в умовах кризи соціальний працівник має орієнтуватися на ті ресурси клієнта, які зберігають його здатність відновлюватися та функціонувати попри складні обставини. Теоретичне обґрунтування ролі кризового консультування показує, що воно сприяє формуванню життєстійкості шляхом підтримки внутрішніх ресурсів клієнта, активізації його адаптивного потенціалу та розкриття особистісних можливостей [19, 20].

О. Столярник, співавторка посібника «Розвиток сильних сторін клієнтів соціальної роботи», досліджує підхід, орієнтований на сильні сторони. Дослідниця наголошує, що сучасна соціальна робота потребує переосмислення традиційних форм практики, які часто ґрунтувалися на експертності фахівця та зосередженні на проблемах клієнта. На її погляд, соціальний працівник має навчитися виходити за межі власного професійного

комфорту та готовності ставити під сумнів власний досвід. Це означає надання більшої уваги голосу клієнта, визнання його експертом власного життя, а також створення умов для виявлення та розвитку його ресурсів і сильних сторін. Такий підхід трансформує взаємодію у напрямку партнерства й робить клієнта активним учасником змін, здатним самостійно реалізовувати свій потенціал [55].

Таким чином, у працях українських дослідників простежується спільна ідея: сильні сторони молодих клієнтів соціальної роботи – це не лише особистісні якості, серед яких оптимізм, креативність, відповідальність, емпатія, а й соціальні ресурси як: волонтерські спільноти, освітні ініціативи, підтримка громади, що відкривають перед молоддю можливості для подолання труднощів і побудови власної траєкторії життя.

Реальний досвід підтверджує, що молодь в Україні здатна виявляти високий рівень стійкості та активності у складних життєвих обставинах. Так, внутрішньо переміщені особи, втративши дім і соціальні зв'язки, нерідко створюють нові проекти в громадах, організують волонтерські рухи чи освітні ініціативи. Молодь, опинившись за межею бідності, часто використовує креативність та підприємливість як сильні сторони для започаткування власної справи чи перекваліфікації. А ті, хто пережив втрату близьких, віднаходять внутрішні ресурси в сенсі життя та бажанні підтримати інших, стаючи прикладом для оточення.

Отже, поняття сильних сторін молодих клієнтів соціальної роботи в українському контексті охоплює поєднання індивідуальних психологічних характеристик, життєвого досвіду та можливостей, які надає громада. Їхній розвиток і підтримка стають фундаментальними завданнями для соціальної роботи, спрямованої на формування стійкої, активної та відповідальної молоді.

1.2. Територіальні громади як середовище для розкриття потенціалу молоді

В умовах суспільних трансформацій територіальні громади стають одним із ключових середовищ для формування та реалізації потенціалу молоді. Вони виконують роль простору, де розвиваються ідентичність, цінності, соціальні ролі та необхідні навички. Саме у громадах поєднуються особисті ресурси молодої людини з колективними можливостями, що сприяє зростанню життєстійкості, активності та громадянської відповідальності [7].

Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні», територіальна громада визначається, як жителі, що об'єднуються постійним проживанням у межах села, селища, міста, які є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, селищ, міст, що мають єдиний адміністративний центр. Це визначення підкреслює не лише адміністративно-територіальний вимір громад, а й спільність інтересів, ресурсів та соціальних зв'язків, які створюють основу для розвитку кожного члена громади, зокрема і молоді [41].

У науковій та практичній площині існують різні підходи до трактування поняття «спроможність територіальної громади» та методів її оцінювання. Під спроможною громадою розуміють об'єднання мешканців села, селища чи міста, яке в результаті добровільної консолідації має змогу самостійно, або через створені органи місцевого самоврядування, забезпечити належний рівень надання основних послуг. До таких послуг належать освітні, культурні, медичні, соціальні, житлово-комунальні та інші, що потребують наявності достатнього кадрового потенціалу, фінансових ресурсів та розвиненої інфраструктури в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Отже, спроможна територіальна громада визначається як та, що здатна комплексно задовольняти потреби своїх жителів і забезпечувати їх інтереси у правовій, соціальній, фінансовій та організаційній сферах відповідно до вимог чинного законодавства [61].

Соціальна робота з молоддю в Україні розглядається як невід’ємна складова молодіжної політики в територіальних громадах. Її реалізація ґрунтується на багаторівневому підході, де громади виступають найближчою до молоді ланкою та у своїй діяльності підпорядковуються загальнодержавним і регіональним орієнтирам. Саме на місцевому рівні соціальні працівники та установи, що безпосередньо взаємодіють з молодими людьми, створюють умови для розкриття їх сильних сторін, розвитку життєстійкості та активної участі у житті громади [31].

Таблиця 1.1

Порівняння зон відповідальності суб’єктів молодіжної політики в Україні

Рівень	Відповідальні	Основні функції
Загальнодержавний	Міністерства та центральні органи виконавчої влади	1. Нормативно-правове забезпечення. 2. Визначення стратегій та пріоритетів. 3. Підвищення кваліфікації кадрів. 4. Методична підтримка. 5. Фінансування програм.
Регіональний	Місцеві держадміністрації та їх підрозділи	1. Реалізація політики на регіональному рівні. 2. Розробка та ухвалення регіональних програм з урахуванням потреб молоді.
Місцевий	Органи місцевого самоврядування, соціальні служби, молодіжні установи	1. Створення молодіжної інфраструктури. 2. Організація неформальної освіти. 3. Проведення інформаційних кампаній і залучення молоді.

Варто зазначити, що територіальна громада створює низку умов для реалізації сильних сторін молоді серед яких: освітній простір (школи, заклади професійної та вищої освіти, молодіжні центри, які забезпечують не лише здобуття знань, а й розвиток соціальних компетентностей та навичок лідерства), культурне та громадське життя (молодіжні ради, клуби за інтересами, творчі об’єднання, які стимулюють креативність, самовираження та активну громадянську позицію), економічні можливості (локальний ринок праці, підприємництво, грантові програми, які дозволяють реалізовувати підприємливість та ініціативність молодих людей), а також соціальні служби та інституції (центри соціальних служб, служби у справах дітей, громадські

організації, які надають молоді не лише підтримку у складних життєвих обставинах, але й інструменти для розвитку власних ресурсів) [37].

Тому, особливу роль у цьому процесі відіграє соціальна робота, оскільки саме вона спрямована на підтримку, активізацію й розвиток ресурсів молодої людини. Соціальні працівники виступають посередниками між особистістю та громадою, допомагаючи молоді не лише подолати життєві труднощі, а й знайти шляхи для реалізації власного потенціалу. Завдяки цьому молодь отримує можливість відчувати себе не «проблемним клієнтом», а активним учасником суспільних процесів, що здатен робити внесок у розвиток громади.

Наприклад, у процесі ведення випадку з внутрішньо переміщеними особами соціальні працівники можуть підтримати молодих людей у пошуку нових соціальних контактів, допомогти інтегруватися в освітній та культурний простір громади, а також надати можливості для волонтерської діяльності, яка розвиває почуття приналежності та значущості, тож, як наслідок, соціальна робота у громадах допомагає активізувати індивідуальні та колективні сильні сторони молоді [10].

У цьому контексті соціально-педагогічна робота з молоддю-переселенцями в територіальній громаді охоплює широкий спектр методів: від надання допомоги та підтримки, профілактики й консультивання – до організації груп взаємопідтримки, сімейної терапії та відновлення втрачених навичок, пошук сильних сторін. Важливим завданням також є моделювання ситуацій успішної діяльності, стимулювання ініціатив окремих молодих людей та їхніх сімей, а також координація зусиль найближчого оточення для забезпечення повноцінної інтеграції в нове середовище. Такі підходи створюють основу для майбутньої життєстійкості та розвитку сильних сторін молоді [34].

Розвиток сильних сторін молоді у громадах тісно пов'язаний із поняттям соціальної згуртованості. Згуртована громада створює умови довіри, взаємопідтримки та консолідації, які дозволяють молодим клієнтам соціальної

роботи відчуті власну значущість і знайти простір для реалізації своїх здібностей.

Згідно з аналітичними дослідженнями Організації економічного співробітництва та розвитку, соціальна згуртованість базується на трьох складових: соціальній інтеграції, соціальному капіталі та соціальній мобільності. Соціальна інтеграція відображає ступінь включення індивіда у суспільні процеси, зокрема залучення соціально вразливих груп до життя громади. Соціальний капітал проявляється у спільних цінностях, нормах взаємодії та рівні довіри, що об'єднують членів суспільства. Соціальна мобільність визначає можливості зміни соціального статусу завдяки освіті, професійній діяльності чи громадській активності [64].

Для молоді ці чинники є визначальними: інтеграція забезпечує доступ до соціальних ролей і практик, соціальний капітал створює середовище підтримки та взаємної відповідальності, соціальна мобільність, в свою чергу, відкриває перспективи реалізації лідерського, інтелектуального та підприємницького потенціалу. У такий спосіб соціальна згуртованість не лише знижує ризики соціальної ізоляції чи маргіналізації, але й формує умови для виявлення та розвитку сильних сторін молодих клієнтів соціальної роботи.

Натомість, існує низка проблем, що в умовах сьогодення негативно впливають на рівень соціальної згуртованості та уповільнюють процес її розвитку в громадах:

1. безробіття та економічна нестабільність – відсутність можливостей для працевлаштування та професійної самореалізації молоді знижує їхню мотивацію залишатись у своїй громаді, спричиняючи зниження чисельності населення, уповільнення економічного розвитку та послаблення соціального потенціалу територіальної громади. Це, у свою чергу, також негативно позначається на розвитку громади, адже молодь є носієм інновацій, активності та соціального капіталу;

2. міграція за кордон – масовий виїзд молоді в пошуках кращих умов життя, гарантій безпеки та можливостей для самореалізації, особливо в умовах

війни, зменшує кількість ініціативних лідерів та ускладнює процеси інтеграції й мобілізації місцевих ресурсів. Усвідомлення молоддю власної ролі та перспектив у громаді, а також покращення рівня безпеки можуть стати чинниками, що стимулюватимуть її до повернення з-за кордону;

3. низький рівень коучингової та менторської підтримки – відсутність досвіду професійної діяльності, навичок просування власних ініціатив та прийняття рішень робить молодь вразливою до перших невдач. Це спричиняє зниження активності, відхід від громадського життя та втрату впевненості у власних силах. Наявність професійного супроводу (менторів, наставників, соціальних працівників, молодіжних працівників) може стати ключовим інструментом розвитку життєстійкості та подолання цих бар'єрів [61].

Подолання зазначених проблем вимагає реалізації інтегрованого механізму для забезпечення стійкості територіальних громад, що має базуватись на активному залученні молоді та розвитку її сильних сторін. Економічна стійкість може бути посилена через створення нових робочих місць, підтримку молодіжного підприємництва, програм самозайнятості та професійної перекваліфікації, що дозволить молодим людям реалізовувати свій професійний потенціал і водночас формувати інноваційні ресурси громади.

Фінансова стійкість передбачає мобілізацію внутрішніх і зовнішніх фінансових ресурсів, розвиток місцевих ініціатив і партнерств, залучення грантових програм для підтримки молодіжних проєктів та стартапів, що, як наслідок, сприятиме не лише зростанню місцевого бюджету, а й формуванню в молоді відчуття відповідальності за розвиток громади.

Інституційна стійкість забезпечується через участь молоді у прийнятті управлінських рішень, роботу молодіжних рад і дорадчих органів, а також підвищення рівня довіри до влади. Важливим напрямом також визначаємо формування прозорої системи управління, яка дозволить молодим людям

відчувати себе рівноправними учасниками процесів відновлення та розвитку, зокрема критичної інфраструктури.

Кадрово-мотиваційна стійкість громади залежить від підготовки фахівців та створення умов для професійного зростання молоді: навчальні програми, наставництво та менторські практики сприяють здобуттю необхідних навичок, підсилюють упевненість молодих людей у власних можливостях, адже це ключовий аспект для реалізації їхніх сильних сторін.

Соціальна стійкість проявляється у відновленні та забезпеченні доступу до базових соціальних послуг, створенні безпечного середовища для життя і розвитку, особливо для молоді, яка пережила травматичні події. Важливими складовими постають виховання толерантності та формування атмосфери взаємної підтримки.

Нарешті, суспільна стійкість, що формується через запровадження сучасних інструментів електронної демократії, що підвищують рівень прозорості й залучення молоді до процесів управління. Використання цифрових платформ дозволяє молодим людям реалізовувати власні ініціативи, відчувати вплив на життя громади та розвивати громадянську активність [11].

Таким чином, розвиток економічної, фінансової, інституційної, кадрово-мотиваційної, соціальної та суспільної стійкості безпосередньо пов'язаний із залученням молоді та реалізацією її сильних сторін. Це створює підґрунтя для зміцнення соціальної згуртованості та сталого розвитку територіальних громад, що надважливо у контексті післявоєнної відбудови України.

Молодь володіє компетентностями, які є визначальними у сучасних трансформаційних умовах: цифровою грамотністю, підприємницьким мисленням, готовністю до інноваційної діяльності та високим рівнем мобільності. Залучення цього потенціалу для реалізації програм економічної, соціальної та культурної відбудови здатне забезпечити як зміцнення громад на локальному рівні, так і формування основ для загальнонаціональної стійкості [73].

Молодь виконує роль каталізатора суспільних змін, адже її активна участь у волонтерських ініціативах, культурних та освітніх проєктах сприяє відновленню довіри, налагодженню горизонтальних зв'язків і консолідації суспільства.

1.3. Принципи, підходи та ключові аспекти взаємодії соціального працівника з молодими клієнтами у територіальних громадах

Взаємодія соціального працівника з клієнтами, зокрема з молоддю, у територіальних громадах передбачає не лише надання матеріальної чи правової допомоги, але й опікується питанням забезпечення комплексної соціально-психологічної підтримки. У сучасній практиці соціальний працівник виступає як консультантом, так і посередником між особистістю та її найближчим соціальним оточенням, сприяючи гармонізації взаємин та пошуку ефективних шляхів виходу з кризових ситуацій після переживання травматичних подій.

Ключовою передумовою результативної роботи між молодими клієнтами соціальної роботи та фахівцем є встановлення партнерських, довірливих і водночас професійно врегульованих відносин. У таких відносинах фахівець здебільшого визначає динаміку і результативність цієї взаємодії, адже володіє знаннями та професійними інструментами, однак на характер співпраці суттєво впливають і особистісні якості клієнта, рівень його мотивації та готовність до змін [62].

Важливо враховувати, що фундаментом соціальної роботи є принцип добровільності: якщо молода людина не готова чи не бажає отримувати допомогу, соціальний працівник не має права примушувати її до цього, а лише створює умови, за яких клієнт може самостійно звернутися по підтримку тоді, коли відчує у ній потребу.

Соціальна робота як професійна діяльність охоплює широкий спектр методів і технологій, що спрямовані на вирішення поточних запитів та

покращення якості життя різних груп населення. У взаємодії з молоддю ці методи набувають особливого змісту: розкривають потенціал, активізують внутрішні ресурси та сприяють розвитку сильних сторін молодих людей [60].

Одним із базових методів у процесі ведення випадку є консультаційна та психологічна підтримка, яка допомагає молодим клієнтам подолати особистісні труднощі, кризові стани. У даному процесі важливо не обмежуватись лише подоланням проблем, а діяти ширше, створюючи умови для розвитку навичок саморегуляції, резильєнтності та впевненості у власних силах.

Наступний поширений метод – метод соціального планування, що передбачає аналіз проблемних ситуацій, формування цілей і визначення конкретних кроків для досягнення позитивних змін. У молодіжному середовищі соціальне планування може реалізовуватися через розробку індивідуальних планів підтримки, освітніх та кар'єрних стратегій, а також через участь молоді у плануванні громадських програм, міських цільових програм, що забезпечує відчуття залученості та відповідальності [17].

Робота з групами традиційно посідає важливе місце у соціальній роботі, адже молодь особливо чутлива до впливу групового середовища. Групові тренінги, воркшопи, семінари та інші інтерактивні навчальні форми дозволяють розвивати комунікативні навички, критичне мислення, здатність до співпраці та лідерство, що водночас сприяє формуванню соціального капіталу громади, оскільки молодь, навчаючись співпраці, стає активним учасником громадського життя.

Важливим напрямом є також медіація та врегулювання конфліктних ситуацій, оскільки саме молодь може стикатись з труднощами у побудові міжособистісних відносин у шкільному чи студентському середовищі, на роботі чи навіть у віртуальному просторі та є чутливою до них. Залучення соціального працівника як посередника сприяє налагодженню діалогу та пошуку компромісних рішень у складних ситуаціях. Основним завданням такої взаємодії є побудова екологічних відносин, що ґрунтуються на довірі,

повазі та визнанні унікальності кожної особистості. Водночас пріоритетом має стати не лише вирішення вже існуючих конфліктів, а й превентивне навчання молоді екологічно відстоювати власну думку та зберігати особисті кордони, що є запорукою формування зрілих і гармонійних соціальних відносин [66].

Окремо слід наголосити на методі розвитку громади, який у сучасних умовах стає одним із ключових у роботі з молоддю. Соціальні працівники співпрацюють із місцевими органами влади, освітніми закладами, молодіжними центрами, культурними установами та громадськими організаціями задля створення умов, у яких молодь має змогу проявляти активність, реалізовувати ініціативи та отримувати підтримку для власних проєктів [16].

Ведення випадку молодого клієнта соціальної роботи, на основі перелічених методів, важливо будувати на клієнтоцентрованому підході, у центрі якого перебуває сама особистість клієнта. Такий підхід передбачає індивідуалізацію послуг, врахування сильних сторін і потреб молодих людей та їхню безпосередню участь у процесі прийняття рішень. Саме завдяки такій парадигмі соціальний працівник здатний наснажити молоду людину, створити умови для її активної інтеграції у життя громади, що відповідає сучасним європейським тенденціям і практикам [54].

Клієнтоцентрований підхід розглядається у країнах Європейського Союзу як ключовий принцип соціальної роботи, адже він забезпечує орієнтацію на унікальні потреби кожної особи та водночас формує простір для її участі у прийнятті рішень щодо власного добробуту. Для України, що рухається у напрямку європейської інтеграції, впровадження цього підходу є нагальною потребою як у практичній сфері, так і в освітньо-професійній підготовці соціальних працівників.

На основі міжнародних документів і практик можна виокремити низку професійних компетентностей, що визначають ефективність соціальної роботи з молоддю. Першою є здатність до емпатії та активного слухання, яка передбачає уважне ставлення до емоційного стану клієнта, уміння створювати

атмосферу довіри й відкритості. Водночас, це одна з найскладніших компетентностей, оскільки вона формується не лише через навчання, але й через внутрішню роботу та практичний досвід. Молодь особливо чутлива до щирості у спілкуванні, тому справжнє розуміння й визнання її почуттів стає фундаментом для подальшої співпраці.

Однак, слід враховувати, що частина молодих людей не завжди охоче звертається по допомогу до фахівців або робить це з острахом, побоюючись нерозуміння чи стигматизації. Тому завдання соціального працівника також полягає у створенні безпечного простору, де молода особа відчуватиме прийняття, повагу та впевненість у тому, що її досвід і переживання будуть почуті без осуду [68].

Другою компетентністю є здатність працювати з різними групами клієнтів і гнучко адаптувати соціальні послуги до їхніх потреб. Це означає врахування соціальних, культурних, гендерних та індивідуальних особливостей, а також використання травмочутливих і гендерно орієнтованих підходів. Така компетентність вимагає від соціального працівника високого рівня обізнаності, емоційного інтелекту та постійного оновлення знань, оскільки кожна група молоді має власні очікування й бар'єри, які необхідно долати без упереджень.

Третьою компетентністю є здатність залучати клієнтів до процесу планування та реалізації послуг. У роботі з молоддю ця компетентність посилює відчуття суб'єктності, сприяє формуванню відповідальності та розширює простір для самостійності. Водночас, така взаємодія потребує від соціального працівника розвинених комунікативних навичок, терпіння та вміння вибудовувати довірливі відносини [54].

Наступна компетентність пов'язана з підтримкою автономії клієнта. У роботі з молодими людьми це означає розвиток їхньої здатності ухвалювати рішення, зміцнювати самооцінку та орієнтуватися у складних обставинах. Соціальний працівник має вміти поєднувати підтримку з дотриманням меж

самостійності клієнта, уникаючи надмірного контролю або нав'язування власних рішень.

Ще однією необхідною професійною компетентністю соціального працівника є здатність здійснювати аналіз та оцінку ефективності наданих послуг, що включає збір зворотного зв'язку, критичне осмислення результатів діяльності та своєчасне коригування підходів залежно від потреб клієнтів. У поєднанні з цим важливою є готовність оперативно реагувати на запити, адже в роботі з молоддю, особливо під час війни, можуть виникати кризові ситуації, які потребують швидкого та відповідального втручання [54].

Нарешті, фундаментом професійної діяльності є дотримання етичних стандартів і збереження конфіденційності. Дотримання етичних норм створює відчуття безпеки, зміцнює довіру та формує готовність відкрито співпрацювати.

Таким чином, зазначені компетентності соціального працівника безпосередньо пов'язані з дотриманням основоположних принципів соціальної роботи. Емпатія та активне слухання реалізують принципи поваги до особистості, гуманізму й довіри. Здатність працювати з різними групами клієнтів і адаптувати послуги відображає принципи недискримінації, інклюзії та рівності можливостей. Залучення молоді до планування соціальних послуг відповідає принципу партнерства й участі, тоді як підтримка автономії – принципам добровільності та самостійності клієнта. Компетентності, що пов'язані з аналізом ефективності й реагуванням на запити, забезпечують реалізацію принципів професійної відповідальності, доступності та оперативності допомоги, а дотримання етичних стандартів та конфіденційності є втіленням принципу «не нашкодь» та поваги до гідності й приватності клієнта [4].

Важливим аспектом професійної діяльності соціального працівника, зокрема у сфері молодіжної соціальної роботи, є також і вибір моделі прийняття рішень у процесі взаємодії з клієнтом. У роботі з молоддю цей аспект посідає особливе місце, оскільки саме ця соціальна група перебуває у

процесі становлення власної автономії та формування здатності брати на себе відповідальність за власні рішення.

Вибір тієї чи іншої моделі впливає не лише на ефективність вирішення конкретної проблеми, а й на те, які цінності та соціальні навички молодь засвоює у процесі співпраці з фахівцем: одні підходи можуть підсилювати патерналістські установки, формуючи звичку покладатися на авторитет, тоді як інші сприятимуть розвитку суб'єктності, критичного мислення та навичок конструктивного діалогу. У цьому розумінні різні моделі прийняття рішень виступають важливими освітньо-виховними механізмами, які задають рамку майбутньої соціальної поведінки молодої людини.

У науковій літературі виокремлюють кілька підходів, які по-різному визначають роль фахівця та ступінь участі клієнта у вирішенні складних життєвих ситуацій. Згідно з патерналістською моделлю, саме соціальний працівник, спираючись на власні професійні знання й навички, бере на себе основну відповідальність за прийняття рішень і задоволення потреб клієнта. У цьому випадку клієнтові відводиться пасивна роль – він має дотримуватись рекомендацій фахівця, що нерідко обмежує його суб'єктність: сучасна практика доводить, що надмірне домінування працівника може знижувати ефективність допомоги, адже ігнорується потреба молодої людини у контролі над власним життям [50].

Наступна, інструментальна модель, характеризується тим, що фахівець займає відсторонену й нейтральну позицію, фактично перекладаючи всю відповідальність за вибір і наслідки рішень на клієнта. Такий підхід формально зберігає автономію молодої особи, проте позбавляє її необхідної підтримки й гуманістичного виміру взаємодії.

Більш збалансованою є контрактна модель, яка базується на принципі партнерства. У цьому випадку фахівець і клієнт мають рівні права під час обговорення й прийняття рішень, а завданням соціального працівника стає надання клієнтові повної та достовірної інформації, необхідної для усвідомленого вибору. Водночас працівник може відмовитися від реалізації

намірів клієнта, якщо вони суперечать його професійним та етичним переконанням.

Особливу увагу дослідники приділяють персоналістичній моделі, яка виходить за межі формальних домовленостей і акцентує на моральних та етичних чеснотах фахівця. У межах цього підходу соціальний працівник має бути не лише компетентним і відповідальним, а й демонструвати такі риси, як справедливість, поміркованість, доброчесність, співчуття та мужність. Саме поєднання професійних знань і моральної цілісності дозволяє вибудовувати автентичні та довірливі відносини з молодими клієнтами [4].

Таким чином, моделі прийняття рішень у соціальній роботі з молоддю не лише відображають різні рівні участі клієнта у взаємодії, але й формують у нього відповідні поведінкові та ціннісні орієнтири. Вибір тієї чи іншої моделі має здійснюватися з урахуванням індивідуальних особливостей клієнта, його готовності до самостійності та характеру запиту. Для сучасної соціальної практики найбільш продуктивним вважаємо поєднання різних підходів, що дозволяє одночасно забезпечити підтримку, зберегти автономію клієнта та сприяти розвитку його життєвих компетентностей.

Висновок до першого розділу

У першому розділі нами було розглянуто теоретичні та методологічні основи розвитку сильних сторін молодих клієнтів соціальної роботи в територіальних громадах. Значну увагу приділено аналізу поняття сильних сторін, їх психологічної природи. Окреслено внесок вітчизняних і зарубіжних дослідників, які підкреслюють значення життєстійкості, оптимізму, сенсу життя та соціальної підтримки у подоланні складних життєвих ситуацій.

Подальший аналіз стосувався територіальних громад як середовища, у якому відбувається формування та реалізація потенціалу молоді. Показано, що громади забезпечують доступ до освіти, культури, соціальних послуг, можливостей участі й самореалізації, а також відіграють ключову роль у

розвитку соціальної згуртованості та стійкості у воєнних і післявоєнних умовах. Визначено чинники, що сприяють або перешкоджають розкриттю сильних сторін молодих людей у громадах.

Нами були розглянуті принципи й підходи взаємодії соціального працівника з молодими клієнтами. Проаналізовано ключові професійні компетентності фахівця та моделі прийняття рішень, які впливають на якість підтримки й розвиток ресурсного потенціалу молодої людини.

Загалом, у першому розділі було підкреслено важливість глибокого теоретичного розуміння природи сильних сторін молоді, ролі громади як середовища їх формування та значення професійної взаємодії соціального працівника з молодими клієнтами. Отримані положення створюють основу для подальшого аналізу практичних аспектів розвитку сильних сторін молоді у територіальних громадах.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА СИЛЬНИХ СТОРІН МОЛОДИХ КЛІЄНТІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРАКТИК ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

2.1. Інституційні та нормативно-правові механізми реалізації молодіжної політики й підтримки сильних сторін молоді

Формування та розвиток потенціалу молоді неможливе без чітко визначених стратегічних орієнтирів, які встановлюються на рівні державної політики. Державна молодіжна політика реалізується через систему державних і цільових програм, діяльність спеціалізованих інституцій та партнерство з громадським сектором, забезпечуючи взаємодію між центральним та місцевим рівнями управління [31].

Її результативність значною мірою залежить від міжвідомчої співпраці, адже у процесі реалізації молодіжної політики беруть участь не лише Міністерство молоді та спорту України, але й Міністерство освіти і науки, Міністерство соціальної політики, Міністерство економіки, докільля та сільського господарства, Міністерство охорони здоров'я, Міністерство національної єдності та інші органи влади. Така спільна координація зусиль формує комплексний підхід до розкриття сильних сторін молоді та створює умови для її інтеграції у суспільні процеси. Саме завдяки цьому територіальні громади отримують ресурсне та нормативне підґрунтя для впровадження власних ініціатив і створення сприятливих умов для розвитку молодіжного потенціалу [72].

Разом із тим сучасні виклики для молоді виходять далеко за межі традиційної молодіжної роботи у форматі молодіжних центрів. Сьогодні вони охоплюють питання працевлаштування, відновлення та розвитку громад, доступу до житла, залучення до ухвалення політики безпеки та прийняття

суспільно значущих рішень. Подолати ці виклики можливо лише за умов кроссекторального підходу, коли до процесу реалізації молодіжної політики долучаються не лише профільні установи, а й освітні, економічні, соціальні, безпекові та інші сфери, що формують цілісну систему підтримки молоді.

Нормативно-правові акти у сфері молодіжної політики слугують системоутворюючим механізмом, який інституціоналізує соціальні гарантії та задає правові рамки для розвитку, підтримки й самореалізації молоді. Вони визначають стратегічні орієнтири, що дозволяють ефективно розкривати та використовувати сильні сторони молоді у суспільному, економічному й культурному житті. Нормативно-правове регулювання, в свою чергу, спрямоване також на забезпечення неперервного соціального супроводу, підтримку професійного становлення та адаптації молоді до складних соціально-економічних процесів [6].

Правову основу державної молодіжної політики в Україні становлять Конституція України, закони, укази Президента, постанови Кабінету Міністрів, накази Міністерства молоді та спорту, а також міжнародні угоди. Вони забезпечують розвиток громадської, спортивної та соціальної активності молоді, а також визначають напрямки здійснення соціальної роботи як інструмента підтримки, супроводу та інтеграції молодих людей у суспільство [29].

Ключове значення має Закон України «Про основні засади молодіжної політики», який визначає мету та пріоритети молодіжної політики, серед яких: створення умов для залучення молоді до суспільного життя, розвиток молодіжної інфраструктури, формування національної ідентичності, підтримка молодіжних та дитячих організацій, а також розширення міжнародної співпраці. Законом також окреслюються принципи реалізації молодіжної політики [44].

Таблиця 2.1

Принципи молодіжної політики України

Принцип	Обґрунтування
Принцип рівності прав дітей та молоді	Недопущення надання привілеїв чи встановлення обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, мови, етнічного чи соціального походження, сімейного чи майнового стану, місця проживання або іншими ознаками.
Принцип участі молоді	Створення механізмів та гарантій залучення молоді до безпосередньої участі у формуванні та реалізації молодіжної політики, повага до поглядів та переконань молоді.
Принцип обґрунтованості	Всі рішення з питань молодіжної політики формуються відповідно до потреб і прагнень української молоді, що визначаються за результатами соціологічних опитувань, статистичної інформації, наукових досліджень з урахуванням національного та міжнародного досвіду.
Принцип міжвідомчої та міжсекторальної взаємодії	Залучення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, суб'єктів молодіжної роботи, будь-яких інших зацікавлених сторін до формування та реалізації молодіжної політики.

Інституційним інструментом реалізації молодіжної політики виступають молодіжні ради, які діють на національному, регіональному та місцевому рівнях і забезпечують участь молоді у виробленні рішень. Завдяки цим інституціям молодь отримує можливість впливати на формування політики, вносити рекомендації та пропозиції щодо її реалізації. Важливим кроком стало створення Національної ради з питань молоді при Кабінеті Міністрів України, що відтепер координує зусилля державних та недержавних суб'єктів, а також гарантує інклюзивність шляхом залучення представників різних молодіжних організацій, студентського самоврядування та регіональних рад [44].

Значущим етапом у розвитку державної молодіжної політики стало ухвалення Верховною Радою України від 5 червня 2025 року Закону №12298 про внесення змін до Закону України «Про основні засади молодіжної політики» щодо удосконалення механізмів фінансового забезпечення реалізації молодіжної політики. Закон розширив можливості Українського молодіжного фонду, як державної установи, дозволивши залучати позабюджетні кошти від бізнесу, благодійних структур та міжнародних

донорів, що відкриває додаткові ресурси для підтримки молодіжних проєктів та ініціатив. Вперше на законодавчому рівні стало передбачено інституційну підтримку молодіжних і дитячих організацій, спрямовану на забезпечення їхньої стійкості та системного розвитку. Також, відтепер закріплено механізм «Молодіжної гарантії», що орієнтується на європейські стандарти й забезпечує молоді доступ до освіти, працевлаштування та гідних умов життя та введено поняття «мобільні молодіжні центри», які дозволяють здійснювати роботу безпосередньо там, де проживає молодь, а також можливість пільгової оренди приміщень для молодіжних і дитячих організацій. Вважаємо, ухвалені зміни формують сучасну інституційну основу для розкриття сильних сторін молодого покоління та посилюють їхню участь у суспільному розвитку [30].

Серед програмних документів варто виокремити діючу Державну цільову соціальну програму «Молодь України» на 2021 – 2025 роки, спрямовану на комплексний розвиток молодого покоління. Програма передбачає формування громадянських компетентностей, підтримку волонтерства як усвідомленої форми соціальної активності, залучення молоді до процесів ухвалення рішень, розвиток молодіжних центрів та розширення можливостей міжнародних обмінів. Необхідним компонентом програми є професійний розвиток фахівців, які працюють із молоддю, зокрема в рамках ініціативи «Молодіжний працівник», що сприяє підготовці спеціалістів для ефективного супроводу молодіжних ініціатив [47].

У серпні 2025 року урядом було схвалено концепцію нової Державної цільової соціальної програми «Молодь України: покоління стійкості – 2030», яка розроблена Міністерством молоді та спорту у партнерстві з міжнародними організаціями. Її метою визначено формування у молоді почуття приналежності до українського суспільства, розвиток життєстійкості та створення сприятливих умов для самореалізації. Концепція окреслює три основні пріоритети: розширення участі молоді у суспільному житті та зміцнення соціальної згуртованості, формування безпечного середовища й

підтримку психоемоційного благополуччя, сприяння самореалізації та економічній спроможності молодого покоління.

На концептуальному рівні провідним документом є Національна молодіжна стратегія до 2030 року, затверджена Указом Президента України В. Зеленського від 12 березня 2021 року. Вона спрямована на створення додаткових можливостей для реалізації прав і свобод молодих людей, формування їхньої активної громадянської позиції та визнання молоді повноцінним суб'єктом державної політики. Стратегія передбачає запровадження інноваційних підходів до розвитку молодіжного середовища, спираючись на Цілі сталого розвитку України до 2030 року та міжнародні нормативні документи ООН, Ради Європи й Європейського Союзу, а також враховує демографічні, безпекові та економічні виклики сучасності [43].

Документ виступає «дорожньою картою» розвитку молодіжної політики, визначаючи її стратегічні орієнтири й механізми реалізації. Пріоритетними напрямками визначено безпеку, здоров'я, спроможність та інтегрованість молоді, що ґрунтуються на принципах участі, інклюзивності, рівності можливостей та доказовості. Стратегія має принципове значення завдяки комплексному підходу до розвитку молодіжного середовища: від формування навичок здорового способу життя й життєстійкості до розширення можливостей професійного становлення, особистісної самореалізації та активної участі молодих людей у суспільному житті.

У процесі децентралізації територіальні громади стали ключовими суб'єктами реалізації молодіжної політики: ефективність молодіжної політики стала залежати від нових чинників – активності самих громад, якості кадрового та фінансового забезпечення, а також готовності інтегрувати європейський досвід. Практика країн Європейського союзу підтверджує, що участь молодих людей у процесах ухвалення рішень на місцевому і регіональному рівнях є критично необхідною [18].

Сьогодні місцевому рівні створюються молодіжні ради при органах самоврядування, розвиваються молодіжні центри й простори, які стають

платформами для діалогу між молоддю та владою, а також осередками громадської активності. Водночас рівень розвитку молодіжної інфраструктури суттєво різниться: великі міста володіють більшими ресурсами і можливостями, тоді як у малих громадах умови для розкриття потенціалу молодого покоління залишаються обмеженими [11].

Важливою складовою цих процесів є соціальна робота з молоддю, яка забезпечує практичне втілення державної політики на рівні громади, адже соціальні працівники здійснюють індивідуальний та груповий супровід молодих людей, особливо тих, що перебувають у складних життєвих обставинах.

2.2. Європейський контекст та міжнародні підходи до розвитку сильних сторін молоді

Сучасний етап розвитку України визначається активним процесом європейської інтеграції, що охоплює не лише економічну чи політичну сфери, але й молодіжну політику. Важливим кроком на цьому шляху стало надання Україні 23 червня 2022 року статусу кандидата на членство в Європейському Союзі. Це рішення мало історичне значення, адже воно означає не лише політичне визнання, а й відкриває нові перспективи для трансформації внутрішніх сфер життя держави відповідно до норм та принципів ЄС. У цьому контексті особливої ваги набуває впровадження європейських стандартів у засади молодіжної соціальної роботи [7].

Ухвалення європейських підходів у цій сфері є стратегічно важливим, оскільки саме молоде покоління розглядається як ключовий ресурс відбудови та демократичного розвитку держави. Європейські стандарти молодіжної політики задають ціннісні та організаційні орієнтири, що дозволяють формувати відкриту, інклюзивну й орієнтовану на потреби молоді систему. Для України їхня імплементація є не лише вимогою вступу до Європейського

союзу, а й необхідністю для забезпечення комплексної підтримки молодих людей у кризових і трансформаційних умовах [5].

Вагомий вплив на становлення молодіжної політики у глобальному вимірі здійснила Організація Об'єднаних Націй, яка ще з 1960-х років почала формувати міжнародні підходи до роботи з молоддю. У 1965 році держави-члени ООН ухвалили Декларацію про поширення серед молоді ідеалів миру, взаємної поваги та порозуміння між народами, що заклало основи для подальших ініціатив. У 1985 році Генеральна Асамблея ООН проголосила Міжнародний молодіжний рік під гаслом «Участь, розвиток, мир», підкреслюючи значення активної ролі молоді у світових процесах та її потенціалу для сталого розвитку людства.

Європейський контекст також демонструє послідовну увагу до розвитку молодіжної політики. Цей напрям перебуває у фокусі таких інституцій, як Європейська Комісія, Європейський Парламент, Асамблея Європейських Регіонів, Комітет Регіонів, Європейський соціально-економічний комітет, а також низки молодіжних платформ, зокрема Європейського молодіжного форуму. Саме їхня діяльність сприяє формуванню стандартів забезпечення участі молоді у публічному управлінні та дала поштовх до розвитку національних молодіжних політик у країнах-членах ЄС [8].

Орієнтиром для України у процесі євроінтеграції є міжнародні документи, що визначають стратегічні пріоритети молодіжної політики. Зокрема, Указ Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» адаптує глобальні орієнтири ООН до національного контексту, підкреслюючи необхідність забезпечення інклюзивності, рівних можливостей, доступу молоді до якісної освіти, гідної праці та активної участі у суспільному житті. Для соціальної сфери цей документ створює напрямок, у межах якого розкриття сильних сторін молодих клієнтів соціальної роботи розглядається як частина досягнення цілей сталого розвитку, а підтримка у кризових обставинах поєднується з формуванням навичок самостійності та життєстійкості [48].

Особливе значення також має Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, ратифікована Законом України та деталізована Постановою Кабінету Міністрів щодо її виконання. Угода інтегрує українську молодіжну політику в європейський правовий простір, формує зобов'язання держави забезпечувати рівні права й можливості для молоді, розвивати механізми її мобільності та підтримки участі у програмах Європейського Союзу [57].

Стратегічним орієнтиром для всіх країн-членів Європейського Союзу, включно з Україною, є Молодіжна стратегія Європейського Союзу на 2019 – 2027 роки. Вона визначає одинадцять цілей розвитку молоді (European Youth Goals), які подані на Рис. 2.1.

Рис. 2.1. Європейські цілі молоді (European Youth Goals)

У контексті розвитку соціальної роботи ці цілі мають важливе значення. Зокрема, ціль №3 «Інклюзивні суспільства» прямо співвідноситься з напрямком роботи соціальних працівників щодо інтеграції маргіналізованої молоді та боротьби з дискримінацією, ціль №5 «Психічне здоров'я та благополуччя» підкреслює необхідність надання якісних послуг із психосоціальної підтримки та, наприклад, впровадження програм щодо

профілактики та подолання стигматизацій. Ціль №2 «Гендерна рівність» означає впровадження гендерно-чутливих підходів, просвітницьких програм та захист прав у сфері праці, освіти й сімейних відносин, №8 «Якісне навчання» покликана забезпечувати доступ до альтернативних форм навчання, підтримувати освітні ініціативи для вразливих груп молоді та сприяти формуванню навичок, необхідних для успішної інтеграції у суспільство. Доповнює ці орієнтири Біла книга Європейської комісії «Новий поштовх європейській молоді», яка наголошує на необхідності створення сучасних інструментів залучення молодих людей до політики та суспільних процесів [65].

Програма ЄС Erasmus+ окреслює можливості академічної та професійної мобільності, міжкультурних обмінів і розвитку молодіжних організацій, що відкриває для української молоді нові ресурси у сфері неформальної освіти та самореалізації [67].

У ширшому контексті формування демократичної культури слід відзначити Хартію Ради Європи про освіту для демократичного громадянства та освіту з прав людини, яка визначає підходи до розвитку критичного мислення, правової свідомості та толерантності молоді. Завершальним елементом цієї системи є Резолюція CM/Res(2020)2 про стратегію молодіжного сектору Ради Європи до 2030 року, яка систематизує ключові напрями розвитку молодіжної політики у Європі й визначає молодь як стратегічний ресурс для сталого розвитку демократичних суспільств [69].

Отже, надання Україні 23 червня 2022 року статусу кандидата на членство в Європейському Союзі стало не лише політичним рішенням історичного масштабу, але й орієнтиром для системних внутрішніх трансформацій. Відповідність нормам та стандартам ЄС передбачає глибинні зміни у всіх сферах суспільного життя, зокрема й у молодіжній політиці та соціальній роботі.

Цей статус відкрив доступ до додаткових інструментів фінансової й інституційної підтримки, спрямованих на проведення реформ, розвиток

людського капіталу та створення інклюзивного середовища для молодого покоління. Впровадження європейських стандартів у молодіжну сферу дає можливість не лише зміцнити механізми участі молоді у публічному управлінні, але й посилити соціальний супровід, орієнтований на розвиток сильних сторін, життєстійкості та здатності молодих людей ставати активними учасниками демократичних і відбудовчих процесів.

У перспективі інтеграція України до європейського простору має стати запорукою створення такої моделі молодіжної політики, де поєднуються правові гарантії, соціальна підтримка та активна громадянська участь, а молодь виступає не об'єктом допомоги, а стратегічним партнером у розбудові держави [7].

2.3. Аналіз емпіричного дослідження щодо виявлення сильних сторін молоді Одеського регіону

Вивчивши та дослідивши поняття сильних сторін молодих клієнтів соціальної роботи, особливості територіальних громад як середовища для їхнього розвитку, а також українські та міжнародні нормативно-правові акти у сфері молодіжної політики, нами було прийнято рішення провести емпіричне дослідження. Його загальною метою стало з'ясування рівня усвідомлення власних сильних сторін молодими людьми, визначення можливостей для їхнього розвитку у територіальних громадах Одеського регіону, а також оцінка ролі держави та місцевого самоврядування у підтримці цього процесу.

Молоді люди були запрошені долучитись до анонімного опитування, розробленого за допомогою онлайн-сервісу Google Forms. Посилання на анкету поширювалось через месенджери, а у його розповсюдженні активно сприяли молодіжні працівники з різних районів Одеської області, що забезпечило ширше охоплення цільової аудиторії. Анкета містила у собі як

відкриті, так і закриті запитання, а також завдання зі шкальованою та ранговою оцінкою (див. Додаток А).

Загальна кількість респондентів – 81 особа, з яких 53% становили молоді люди віком від 14 до 18 років, 40% – молодь у віковій категорії 19 – 24 роки та 7% – у віці 25 – 35 років. Така структура вибірки дала змогу охопити весь молодіжний вік.

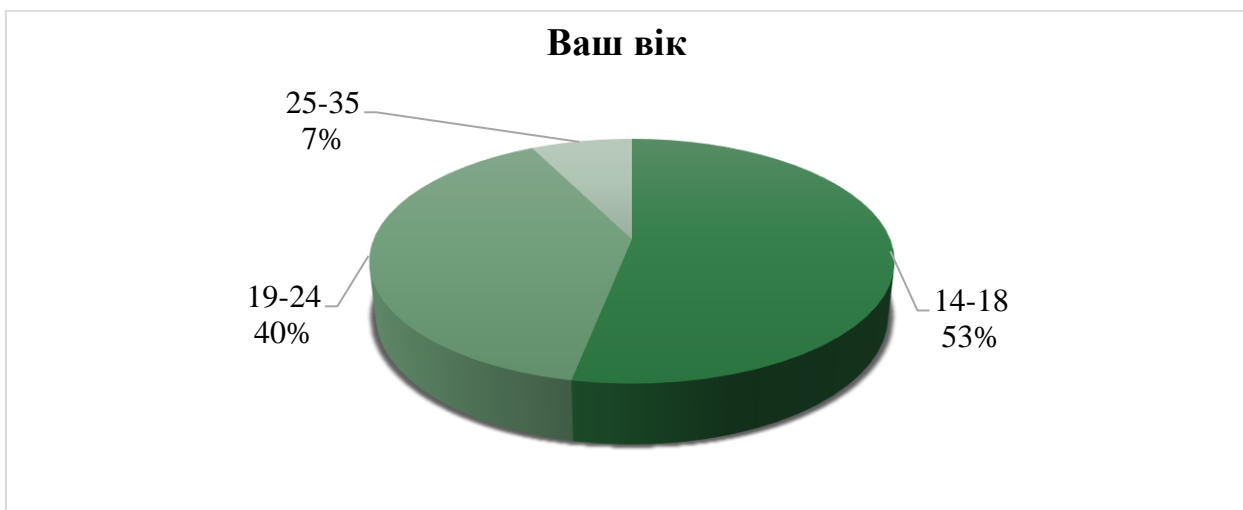

Рис. 2.2. Вікова категорія респондентів

За гендерною ознакою більшість опитаних становили жінки – 85,2%, тоді як частка чоловіків склала 13,58%, а 1,23% респондентів ідентифікували себе в іншій категорії. Такий розподіл свідчить про переважну активність дівчат та молодих жінок у проходженні опитування, що узгоджується із загальною тенденцією більшої залученості жіночої частини молоді до соціальних ініціатив та освітніх досліджень.

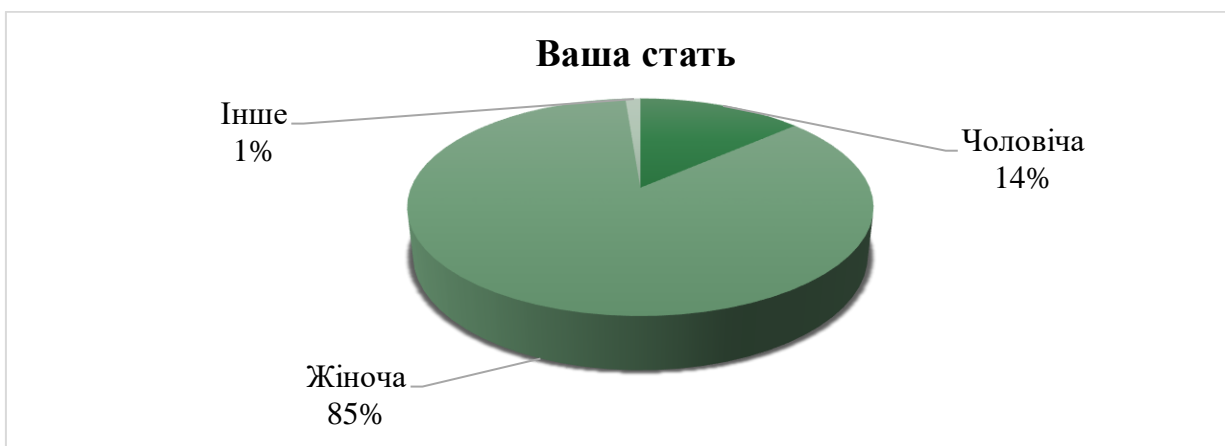

Рис. 2.3. Гендерна категорія респондентів

За місцем проживання респондентів більшість молоді, що була залучена до проходження опитування, представлена з Одеського району (74,07%), що включає міста Одесу, Біляївку, Теплодар, Чорноморськ, Південне та інші населені пункти. Відносно менші частки опитаних становили мешканці інших районів області, зокрема: Подільського району – 11,11% (м. Ананьїв, Балта, Подільськ, Кодима та інші громади), Білгород-Дністровського району – 4,94% (м. Білгород-Дністровський, Татарбунари тощо), Болградського району – 4,94% (м. Болград, Арциз та інші), Березівського району – 2,47% (м. Березівка та інші населені пункти), Ізмаїльського району – 2,47% (м. Ізмаїл, Вилкове, Кілія, Рені тощо).

Рис. 2.4. Місце проживання респондентів

Також, представляємо детальний розподіл респондентів за віком та статтю в межах районів Одеської області у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Розподіл респондентів за віком та статтю в межах районів

Район	Березівський (2, 47%)	Білгород- Дністровський (4, 94%)	Болградський (4,94%)	Ізмаїльський (2, 47%)	Одеський (74, 07%)	Подільський (11, 11%)
Вік	14 – 18 (100%)	14 – 18 (25%) 19 – 24 (75%)	14 – 18 (75%) 19 – 24 (25%)	14 – 18 (50%) 19 – 24 (50%)	14 – 18 (56,66%) 19 – 24 (36,66%) 25 – 35 (6,66%)	14 – 18 (22,22%) 19 – 24 (55,55%) 25 – 35 (22,22%)
Стать	Жіноча 50% Чоловіча 50%	Жіноча 75% Чоловіча 25%	Жіноча 75% Чоловіча 25%	Жіноча 50% Чоловіча 50%	Жіноча 88,33% Чоловіча 10% Інше 1,66%	Жіноча 88,88% Чоловіча 11,11%

Першим важливим елементом опитування стало відкрите запитання: «Що для Вас означає поняття сильні сторони людини?». На нього було отримано 81 відповідь, які відображають широкий спектр поглядів та інтерпретацій від молоді.

Аналіз наданих відповідей дозволяє виокремити кілька основних змістових напрямів:

1. особистісні риси та риси характеру. Значна частина респондентів визначали сильні сторони через внутрішні якості людини, її характер та моральні засади: «Сильні сторони людини – це риси характеру, які допомагають досягати успіху, долати труднощі й залишатися собою у різних життєвих ситуаціях»; «Чесність, наполегливість, вміння підтримувати інших»; «Стресостійкість, критичне мислення, комунікабельність, сильність духом»;

2. навички та здібності (soft skills і життєві вміння). Інша частина молоді розуміє сильні сторони передусім як компетентності, вміння та практичні навички, що дають змогу досягати успіху в навчанні, роботі та взаємодії з соціумом: «Риси характеру, навички (саме софтскіли), які допомагають людині бути успішним у певній сфері»; «Це її навички, завдяки яким вона здатна вирішити будь-які питання спокійно та нікому не підкорюватись»; «Це позитивні риси характеру, певні навички, з допомогою яких людина досягає особистих цілей, має здатність проявляти впевненість у діяльності та отримувати радість від неї»;

3. внутрішні ресурси, стійкість та опора у житті. Багато відповідей акцентували увагу на життєстійкості та внутрішніх ресурсах людини: «Це її внутрішні якості, таланти й риси характеру, які допомагають досягати цілей, долати труднощі та робити внесок у життя інших»; «Це те, на що людина може спиратися у складних ситуаціях і що відрізняє її від інших»; «Сильні сторони людини – це її вміння справлятися зі стресом, амбіційність, цілеспрямованість»;

4. соціальна взаємодія та цінності. Чимало відповідей стосувалися вміння будувати стосунки, співпрацювати та підтримувати інших: «Добрі

якості – доброта, вміння підтримувати у складний період»; «Це якості, які допомагають їй взаємодіяти з оточуючим світом та досягати цілей»; «Хист людини в галузі свого характеру. Найкращі якості, які допомагають їй...»;

5. унікальність, індивідуальність та «козири» людини. Окремий блок відповідей наголошував на індивідуальності та унікальності особистості: «Сильні сторони – це твій козир у рукаві в певних ситуаціях»; «Це те, що виділяє людину від інших, що дає впевненість та може допомагати у житті»; «Це ті сторони, в яких людина найбільш розвинена в порівнянні з іншими».

Таким чином, відповіді молодих клієнтів соціальної роботи з Одеської області показали багатовимірне розуміння поняття «сильні сторони людини». Найчастіше воно пов'язується із характерологічними рисами, життєвими навичками, внутрішньою стійкістю, здатністю до соціальної взаємодії та унікальністю особистості. Поєднання цих трактувань демонструє, що для сучасної молоді сильні сторони є водночас особистісним ресурсом, інструментом самореалізації та чинником соціальної включеності.

Наступним завданням дослідження було з'ясування суб'єктивного ставлення молоді до наявності чи відсутності у них власних унікальних сильних сторін. На питання: «Чи вважаєте Ви, що маєте унікальні сильні сторони?» більшість респондентів відповіли ствердно – 75,31%. Лише 2,47% опитаних зазначили, що не володіють такими якостями. Водночас досить значна частка молоді – 22,22% – обрали варіант «важко відповісти».

Рис. 2.5. Наявність унікальних сильних сторін у респондентів

У таблиці 2.3. представляємо деталізований аналіз відповідей за районами Одеської області, що демонструє певні відмінності у сприйнятті

молоддю власних сильних сторін. Наприклад, у Болградському районі всі респонденти (100%) відповіли, що вони мають унікальні сильні сторони. У Подільському районі цю позицію підтримали 77,78%, а у Білгород-Дністровському та Одеському районах – 75% молоді. У Березівському та Ізмаїльському районах рівень впевненості є нижчим – лише 50% респондентів зазначили, що володіють такими якостями.

Разом із цим, частка тієї молоді, кому «важко відповісти», варіюється від 21,67% в Одеському районі до 50% в Березівському та Ізмаїльському. Водночас у Подільському районі цей показник становить 22,2%, а в Білгород-Дністровському – 25%. Лише в Одеському районі зафіксовано респондентів, які взагалі заперечили наявність у себе унікальних сильних сторін (3,3%).

Таким чином, можна зробити висновок, що впевненість у наявності власних сильних сторін є досить високою у більшості районів, проте в окремих громадах простежується тенденція до вагань і невизначеності, що потребує більшої підтримки молоді у процесі самопізнання.

Таблиця 2.3

Наявність унікальних сильних сторін у респондентів по районах

Район	Березівський (2, 47%)	Білгород-Дністровський (4, 94%)	Болградський (4,94%)	Ізмаїльський (2, 47%)	Одеський (74, 07%)	Подільський (11, 11%)
Так	50%	75%	100%	50%	75%	77,78%
Ні					3,3%	
Важко відповісти	50%	25%		50%	21,67%	22,2%

Подальше питання анкети було створено з метою з'ясування рівня оцінки розуміння молоддю власних сильних сторін. Респондентам запропонували оцінити свій рівень розуміння за п'ятибальною шкалою, де «1» – зовсім не розумію свої сильні сторони, «5» – дуже добре розумію.

Найбільша частка опитаних (41,98%) оцінила своє розуміння власних сильних сторін на середньому рівні («3»), ще понад третина (35,8%) визначили його як достатньо високий («4»). Лише 13,58% молоді заявили, що дуже добре усвідомлюють свої сильні сторони («5»), тоді як жоден респондент не обрав

варіант «1». Це свідчить про наявність базового рівня саморефлексії у всіх учасників опитування, однак для більшості молоді він залишається частково сформованим і потребує подальшого розвитку.

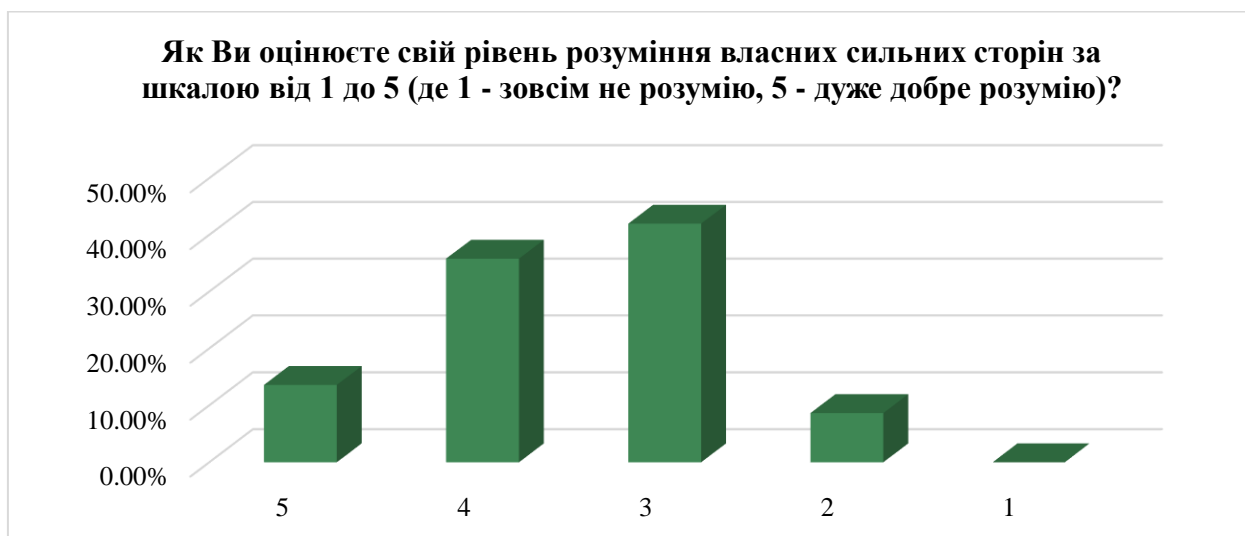

Рис. 2.6. Рівень розуміння власних сильних сторін у респондентів

Подальший етап опитування було спрямовано на виявлення тих характеристик, які молодь вважає своїми сильними сторонами. Це питання створювалось на аналізі підхода науковців Д. Кліфтона та Е. Андерсона щодо оцінки сильних сторін особистості. Ще у середині 1990-х років вони розробили інструмент оцінки «StrengthsFinder», що базується на припущенні, що в основі сильних сторін лежать таланти, які з часом перетворюються на сильні сторони завдяки поєднанню зі знаннями та вміннями.

Згідно з дослідженнями Д. Кліфтона та його послідовників, до таких сильних сторін належить 34 характеристики (див. Додаток Б). У рамках нашого опитування молоді було запропоновано обрати з цього переліку ті риси, які, на їхню думку, найбільш точно описують їхні власні сильні сторони.

Представляємо узагальнені результати (усього по вибірці): щодо того, які найчастіше обиралися міжособистісні та когнітивні якості: емпатія – 74,07%, індивідуалізація – 64,2%, уява – 58,02%, аналітичне мислення – 56,79%, адаптивність – 55,56%, вміння розташувати до себе – 54,32%, інтелект – 53,09%, відповідальність – 51,85%, відносини – 51,85%.

У «середній зоні» (\approx 40-50%) опинилися: гармонія (48,15%), позитивність (48,15%), комунікація (46,91%), віра (45,68%), інформація (44,44%), виправлення (41,98%), навчання (41,98%), розвиток (41,98%), стратегія та тактичність (40,74%).

Найрідше відзначалися: конкуренція (16,05%), максималізм (16,05%), зв'язність (20,99%), значущість (22,22%), самоствердження (22,22%), упорядкування (22,22%), сфокусованість (28,4%), послідовність (32,1%), контекст (33,33%), орієнтація на майбутнє (32,1%).

Представляємо найпомітніші відмінності між районами:

- Ізмаїльський район: респонденти відзначали на рівні 100% такі позиції, як емпатія, індивідуалізація, комунікація, виправлення, а також адаптивність і віра;
- Болградський район: максимальні значення були помічені за адаптивністю та емпатією (100%); популярними відповідями були й уміння розташувати до себе, комунікація, виправлення, уява (по 75%), тоді як активність, аналітичне мислення, включеність тут відзначалося рідше (25%);
- Подільський район: виокремлюються високі показники адаптивності (88,9%), відповідальності (77,8%), інформації (77,8%), навчання (66,7%), аналітичного мислення, розвитку, уміння розташувати до себе (по 55,6%); натомість нижчими є уява (22,2%), конкуренція, зв'язність, сфокусованість (по 11,1%);
- Одеський район: високі частки мають аналітичне мислення (60%), уява (58,3%), відповідальність, уява (58,3%), відносини (53,3%), тоді як емпатію тут відзначили 50% респондентів (нижче за загальний показник та показник інших районів);
- Білгород-Дністровський район: відносно високі показники у напрямках: аналітичне мислення, гармонія, інформація, контекст, віра (по 75%), та низькі показники у напрямках: позитивність, досягнення, інші (25%);
- Березівський район: фіксуються 100% за показниками аналітичного мислення і гармонії, усі інші – по 50%.

Узагальнено, за цим питанням молодь найчастіше самоідентифікує свої сильні сторони через емпатійність, уміння працювати з людьми, аналітичність, креативність і адаптивність, а найменше – через максимізацію, жорстку фокусованість/упорядкування та споріднені якості. Це співвідноситься з домінуванням гуманістичних і кооперативних орієнтацій у відповідях вибірки та підтверджує релевантність використаного переліку характеристик для оцінки сильних сторін у молодіжному середовищі.

У наступному питанні респондентам було запропоновано визначити пріоритетність чотирьох груп характеристик, що об'єднані у домени за класифікацією Д. Кліфтона та його колег [50]. Усі 34 риси, розглянуті у попередньому завданні, були згруповані у чотири блоки:

- стратегічне мислення (аналітичне мислення, розпізнання та розуміння контексту, футуризм, ідея, інтелект, стратегія);
- побудова стосунків (адаптивність, зв'язок, розвиток, емпатія, гармонія, включеність, індивідуалізація, позитивізм);
- вплив (активність, наказ, спілкування, конкуренція, максималізм, самовпевненість, значущість, залучення);
- виконання (досягнення, організаційність, віра, послідовність, розсудливість, дисциплінованість, зосередженість, відповідальність, відновлення).

Молодь повинна була розташувати ці чотири домени у порядку від найважливішого (1 місце) до менш значущого (4 місце) на основі власної думки та досвіду.

Отримані результати свідчать про таку ієрархію:

- побудова стосунків: найбільш пріоритетним цей домен визначила більшість респондентів (51,9% поставили його на 1 місце). Ще 23,5% віднесли його на 2 місце, тоді як на 3 місці його розташували 13,6%, і лише 11,1% віднесли до найменш важливих;
- стратегічне мислення: для третини молоді (33,3%) воно є головним пріоритетом (1 місце). Для ще 24,7% воно розташувалось на 2 місці, стільки ж

поставили на 3 місце. Лише 4,9% респондентів визначили цей домен як найменш важливий;

- виконання: 29,6% молодих людей розташували його на 1 місці, 27,2% – на 2 місці, стільки ж – на 3 місці. Лише 16% вважають його найменш важливим;
- вплив: найнижчі показники має саме цей домен. Лише 14,8% респондентів поставили його на 1 місце, 19,8% – на 2 місце, проте найбільша частка молоді визначила його як третій (33,3%) або навіть четвертий домен (32,1%) за значенням.

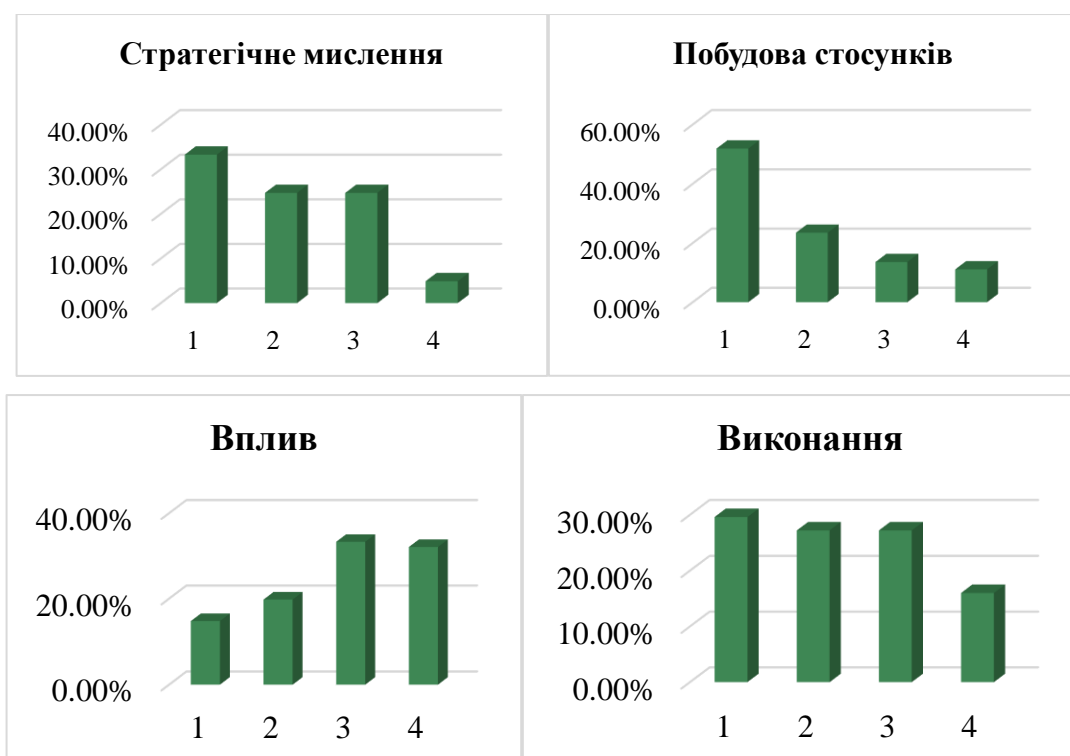

Рис. 2.7. Пріоритетність доменів за класифікацією Д. Кліфтона

Таким чином, молодь Одеського регіону в сучасних умовах найбільшу вагу надає навичкам, що пов'язані з міжособистісною взаємодією та соціальними відносинами (побудова стосунків), а також інтелектуальним здібностям і здатності бачити перспективу (стратегічне мислення). Деяко менше значення респонденти надають рисам, що відносяться до практичного виконання завдань (виконання), тоді як домен впливу розглядається молоддю як найменш пріоритетний у сучасному світі.

Деталізований аналіз відповідей за адміністративними районами Одеської області (табл. 2.5) дозволяє виявити певні відмінності у сприйнятті важливості різних доменів сильних сторін.

- Березівський район: респонденти найбільшого значення надали стратегічному мисленню (50% – 1 місце) та побудові стосунків (50% – 1 місце). Водночас у питанні «вплив» відповіді розподілились порівну між другим і четвертим місцем (по 50%), а «виконання» було поставлене на 1 місце (100%);
- Білгород-Дністровський район: молодь виокремила побудову стосунків як другорядний домен (25% – 1 місце, 50% – 2 місце). Стратегічне мислення та вплив отримали переважно середні позиції (2-3 місця). Виконання виявилось більш значущим: половина респондентів віднесла його на 1 місце;
- Болградський район: найвищі показники тут отримала побудова стосунків (75% – 1 місце). Виконання також виявилось високо оцінене (75% – 1 місце). Натомість стратегічне мислення та вплив частіше розташовувались на 2-3 місцях;
- Ізмаїльський район: молодь однозначно віддала пріоритет побудові стосунків (100% – 1 місце) та виконанню (100% – 1 місце). Стратегічне мислення оцінили як найважливіше 50% респондентів, ще 50% поставили його на 3 місце. Вплив переважно займав другі та треті позиції;
- Одеський район: половина респондентів визначила побудову стосунків як головний пріоритет (50% – 1 місце). На другому місці за популярністю – стратегічне мислення (38,3% – 1 місце), а також виконання (18,3% – 1 місце). Водночас домен «вплив» отримав переважно нижчі ранги (поєднання 3 і 4 місць).
- Подільський район: найвищі показники отримали побудова стосунків (55,6% – 1 місце) та виконання (44,4% – 1 місце). Стратегічне мислення частіше ставилося на друге місце (44,4%) та вплив здебільшого на третє й четверте місця.

Пріоритетність доменів за класифікацією Д. Кліфтона для окремих районів детально представлена у Додатку В.

Загалом, вибір зроблений молоддю відображає не лише індивідуальні пріоритети, а й соціально-культурні умови проживання. Наприклад, у Одеському районі, де зосереджені великі міста, заклади освіти та активні молодіжні ініціативи, більш вираженою є орієнтація на стратегічне мислення та розвиток комунікаційних навичок. Натомість у Болградському районі, який характеризується меншими громадами та сильними локальними зв'язками, на перший план виходять побудова стосунків і виконання як практичні навички досягнення результату. Це свідчить про те, що середовище проживання суттєво впливає на акценти у визначенні молоддю власних пріоритетних сильних сторін.

Наступним питанням анкети було визначення методів, які молодь використовує для розвитку власних сильних сторін. Респондентам надавалась можливість обрати кілька варіантів відповідей, а також зазначити власний.

Отримані результати показали, що найбільш поширеним методом розвитку власних сильних сторін серед молоді є практична діяльність – волонтерство, робота або хобі, який обрали 65,43% респондентів. Майже такий самий рівень підтримки має формальна освіта (ліцей, гімназія чи університет), яку зазначили 62,96% опитаних. Трохи більше половини молоді (51,85%) відзначили важливість неформальної освіти, зокрема курсів і тренінгів. Значно менше респондентів, лише 19,75%, використовують для розвитку своїх сильних сторін наставництво, зокрема допомогу соціальних чи молодіжних працівників, психологів або коучів.

Крім цього, частина молоді додала власні варіанти, серед яких: громадська діяльність, формальне і неформальне спілкування, життєві ситуації, які потребують певних особистісних якостей, а також відповідь «нічого» (двічі).

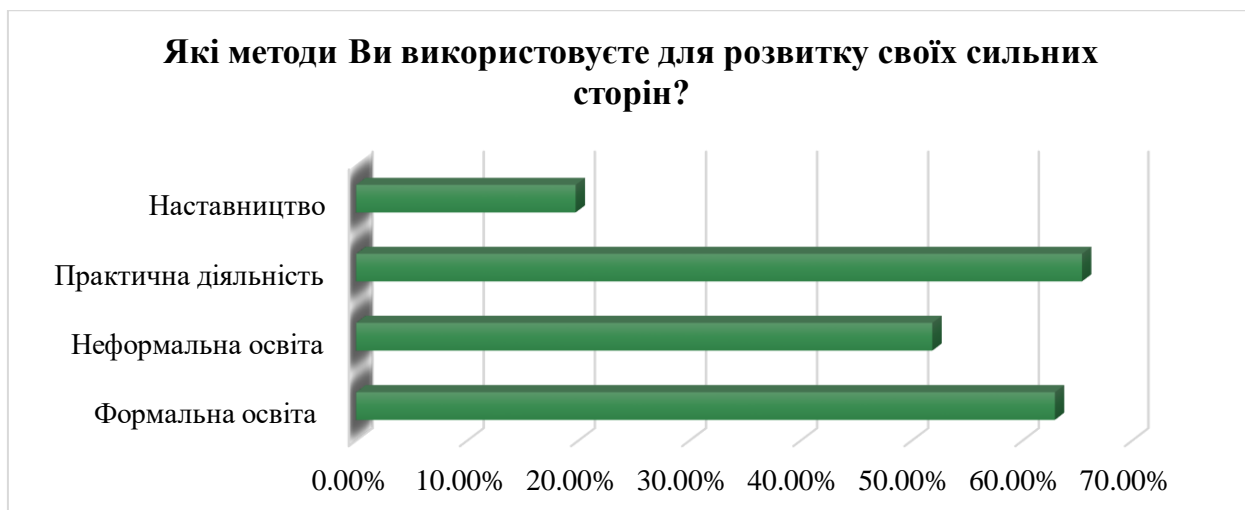

Рис. 2.8. Методи, що використовують респонденти, для розвитку власних сильних сторін

Деталізований аналіз відповідей (табл. 2.6) демонструє певні відмінності у виборі методів розвитку сильних сторін серед молоді різних районів Одеської області.

- Березівський район: половина респондентів відзначили формальну освіту (50%) та практичну діяльність (50%) як основні методи розвитку;
- Білгород-Дністровський район: домінує формальна (75%) і неформальна освіта (50%). Практична діяльність та наставництво були обрані меншою часткою респондентів (по 25%);
- Болградський район: усі респонденти (100%) визначили формальну освіту як ключовий метод розвитку, половина молоді додатково обрала практичну діяльність (50%) і лише 25% – неформальну освіту;
- Ізмаїльський район: найбільш пріоритетним тут виявився метод практичної діяльності (100%), паралельно 50% респондентів відзначили формальну освіту та 50% – неформальну освіту;
- Одеський район: у найбільшій за чисельністю вибірці простежується збалансованість: практична діяльність (66,7%), формальна освіта (63,3%) та неформальна освіта (60%) користуються приблизно однаковим рівнем підтримки. Лише 25% респондентів згадали обрали варіант «наставництво»;

- Подільський район: найбільший акцент зроблено на формальній освіті та неформальній освіті (по 77,8%), тоді як практичну діяльність обрали 66,7% респондентів, а наставництво – лише 11,1%.

Таблиця 2.6

Методи для розвитку власних сильних сторін по районах

Район	Березівський (2, 47%)	Білгород-Дністровський (4, 94%)	Болградський (4,94%)	Ізмаїльський (2, 47%)	Одеський (74, 07%)	Подільський (11, 11%)
Формальна освіта	50%	75%	100%	50%	63,3%	77,8%
Неформальна освіта		50%	25%	50%	60%	77,8%
Практична діяльність	50%	25%	50%	100%	66,7%	66,7%
Наставництво		25%			25%	11,1%

Узагальнюючи результати, можна стверджувати, що в усіх громадах пріоритетними методами розвитку сильних сторін залишаються освіта (формальна й неформальна) та практичний досвід, тоді як наставництво відіграє допоміжну й значно менш поширену роль. Водночас у малих громадах (наприклад, Болградський чи Ізмаїльський райони) чіткіше проявляється домінування одного методу (формальна освіта чи практична діяльність), тоді як в Одеському районі вибір є більш різноплановим і збалансованим, в силу розвитку цього району.

Далі було запропоновано закриті питання: «Чи є у Вас доступ до можливостей для розвитку Ваших сильних сторін у вашій громаді?».

Рис. 2.9. Наявність можливостей для розвитку в громаді

Отримані результати розподілилися наступним чином: половина респондентів (50,6%) підтвердили наявність такого доступу, ще 39,5% зазначили, що можливості існують лише частково, тоді як 9,9% відповіли, що у їхній громаді відсутні ресурси для розвитку сильних сторін.

Таблиця 2.7

Наявність можливостей для розвитку в громаді по районах

Район	Березівський (2, 47%)	Білгород-Дністровський (4, 94%)	Болградський (4,94%)	Ізмаїльський (2, 47%)	Одеський (74, 07%)	Подільський (11, 11%)
Так	100%	50%	25%		51,7%	55,6%
Ні					10%	22,2%
Частково		50%	75%	100%	38,3%	22,2%

Деталізований аналіз результатів (табл. 2.7) показав суттєві відмінності між районами Одеської області:

- Березівський район: усі респонденти (100%) відзначили наявність можливостей для розвитку сильних сторін;
- Білгород-Дністровський район: половина молоді (50%) підтвердила доступ, тоді як інша половина (50%) наголосила на його частковості;
- Болградський район: лише 25% респондентів вважають, що можливості є, тоді як більшість (75%) відзначили їхню обмеженість;
- Ізмаїльський район: усі опитані (100%) заявили, що можливості існують лише частково, повного доступу не зафіксовано;
- Одеський район: більшість молоді (51,7%) підтвердила наявність можливостей, 38,3% визначили їх як часткові, а 10% взагалі не бачать доступу;
- Подільський район: більшість (55,6%) зазначили, що можливості існують, проте 22,2% вважають їх частковими і ще 22,2% відповіли, що їх немає.

На підставі отриманих результатів можна зробити висновок, що потреба у додатковій підтримці найбільш відчутна серед молоді Болградського, Ізмаїльського та частково Подільського районів, де значна частка

респондентів зазначила лише частковий або повний брак можливостей для розвитку сильних сторін. Це свідчить про необхідність посилення програм і ресурсів у цих громадах. Водночас у районах, де більшість молоді підтвердила наявність можливостей (зокрема Одеський, Білгород-Дністровський та Березівський), важливим завданням залишається збереження та подальше розширення вже наявних інструментів підтримки.

Наступним було питання, спрямоване на з'ясування рівня довіри молоді до інституційної підтримки: «Чи вважаєте Ви, що держава/громада/державні установи достатньо підтримують молодь у розвитку її сильних сторін?».

Отримані результати свідчать, що лише 19,8% респондентів надали позитивну відповідь, вважаючи підтримку достатньою. Водночас 33,3% опитаних зазначили, що такої підтримки бракує. Найбільша частка молоді – 46,9% – обрали варіант «важко відповісти», що демонструє високий рівень невизначеності у ставленні до діяльності державних та місцевих інституцій у цій сфері.

Рис. 2.10. Наявність підтримки від інституцій

Деталізація результатів за районами (табл. 2.8) показала певні відмінності у сприйнятті молоддю ролі державних та місцевих інституцій у підтримці розвитку їхніх сильних сторін. У Березівському районі жоден респондент не зазначив, що така підтримка є достатньою: половина молоді вказала на її відсутність, а ще 50% не змогли дати однозначної оцінки. У

Білгород-Дністровському районі 25% респондентів відповіли позитивно, проте решта 75% обрали варіант «важко відповісти».

Негативна ситуація спостерігається у Болградському районі, де 25% молоді вважають, що підтримки не існує, а ще більшість (75%) зазначила або її недостатність, або невизначеність у цьому питанні. В Ізмаїльському районі відповіді розподілилися навпіл: половина молоді заявила про відсутність підтримки, тоді як інша половина залишилася невпевненою.

В Одеському районі 21,6% молодих людей відповіли позитивно, 35% вважають підтримку недостатньою, а найбільша група (43,3%) обрала варіант «важко відповісти». Подібна ситуація спостерігається і в Подільському районі: лише 22,2% вважають, що підтримка є достатньою, тоді як 33,3% заперечують це твердження, а ще 44,4% не змогли визначитися з відповіддю.

Таблиця 2.8

Наявність підтримки від інституцій по районах

Район	Березівський (2, 47%)	Білгород-Дністровський (4, 94%)	Болградський (4,94%)	Ізмаїльський (2, 47%)	Одеський (74, 07%)	Подільський (11, 11%)
Так		25%			21,6%	22,2%
Ні	50%		25%	50%	35%	33,3%
Важко відповісти	50%	75%	75%	50%	43,3%	44,4%

Загалом результати свідчать, що в усіх районах простежується низький рівень упевненості у достатності підтримки з боку державних та місцевих інституцій. Лише незначна частка молоді оцінює її позитивно, тоді як більшість або вважає підтримку недостатньою, або вагається з відповіддю. Це підкреслює потребу у посиленні комунікації між молоддю та органами влади, а також у створенні більш прозорих і доступних програм для розвитку сильних сторін у громадах.

У межах опитування молоді було поставлено питання щодо основних труднощів, які перешкоджають розвитку їхніх сильних сторін. Респондентам пропонувалося обрати кілька варіантів відповіді, а також додати власні.

Результати показали, що найбільшою перешкодою молодь вважає відсутність власних ресурсів (коштів, часу тощо), на що вказали 63% респондентів. Важливим чинником є також воєнний стан, який обрали 42% опитаних. Більше третини молодих людей (45,7%) відзначили серед труднощів невпевненість у собі, страх змін або невдач, а 19,8% вказали на відсутність можливостей для розвитку (зокрема тренінгів, програм чи підтримки з боку влади).

Крім наведених варіантів, частина респондентів запропонувала власні відповіді, серед яких: «коливання психоемоційного стану», «нічого не заважає», «у процесі розвитку».

Рис. 2.11. Труднощі, що заважають респондентам

Аналіз відповідей за районами (табл. 2.9) показав, що основні труднощі, які перешкоджають розвитку сильних сторін, мають певні територіальні відмінності.

У Березівському районі усі респонденти (100%) відзначили воєнний стан як головний бар'єр. Половина молоді також назвала серед труднощів невпевненість у собі та страх змін. У Білгород-Дністровському районі найчастіше згадувалася невпевненість у собі (75%), тоді як воєнний стан і відсутність власних ресурсів мали менші, але все ж суттєві показники (по 25-50%).

У Болградському районі провідними перешкодами стали воєнний стан (50%) та відсутність власних ресурсів (50%). Також половина респондентів

назвала невпевненість у собі, а ще 50% відзначили відсутність можливостей для розвитку.

В Ізмаїльському районі респонденти одноголосно вказали на невпевненість у собі та страх невдач і відсутність власних ресурсів (100%), а також відзначили воєнний стан (50%). В Одеському районі найбільш поширеною відповіддю була відсутність власних ресурсів (63,3%), далі – воєнний стан (40%) та невпевненість у собі (35%). Лише 18,3% молоді зазначили відсутність можливостей для розвитку.

У Подільському районі більшість респондентів наголосили на відсутності власних ресурсів (77,8%) та воєнному стані (55,6%), тоді як невпевненість у собі та відсутність можливостей називалися рідше (22,2%).

Таблиця 2.9

Труднощі, що заважають респондентам за районами

Район	Березівський (2, 47%)	Білгород-Дністровський (4, 94%)	Болградський (4,94%)	Ізмаїльський (2, 47%)	Одеський (74, 07%)	Подільський (11, 11%)
Воєнний стан	100%	25%	50%	50%	40%	55,6%
Відсутність власних ресурсів		50%	50%	100%	63,3%	77,8%
Відсутність можливостей для розвитку			50%		18,3%	22,2%
Невпевненість у собі, страх змін або невдач	50%	75%	50%	100%	35%	22,2%

Загалом результати свідчать, що найпоширенішими бар'єрами для розвитку сильних сторін є брак власних ресурсів та війна, які згадувалися більшістю респондентів у різних громадах. У деяких районах (зокрема Ізмаїльському та Білгород-Дністровському) додатково простежується високий рівень невпевненості у собі, тоді як в Одеському та Подільському районах помітною є проблема обмежених можливостей для розвитку. Це підкреслює необхідність як матеріально-ресурсної, так і соціально-психологічної підтримки молоді на рівні територіальних громад.

Наступною частиною дослідження стало питання обізнаності молоді щодо державних та місцевих програм підтримки розвитку у регіоні. На запитання: «Чи знаєте Ви про державні або місцеві програми підтримки розвитку молоді в Одеському регіоні?» було отримано такі результати: 46,91% респондентів відповіли ствердно, 37,03% заявили, що не знають про існування таких програм, а ще 16,04% зазначили, що чули про них, однак не користувалися.

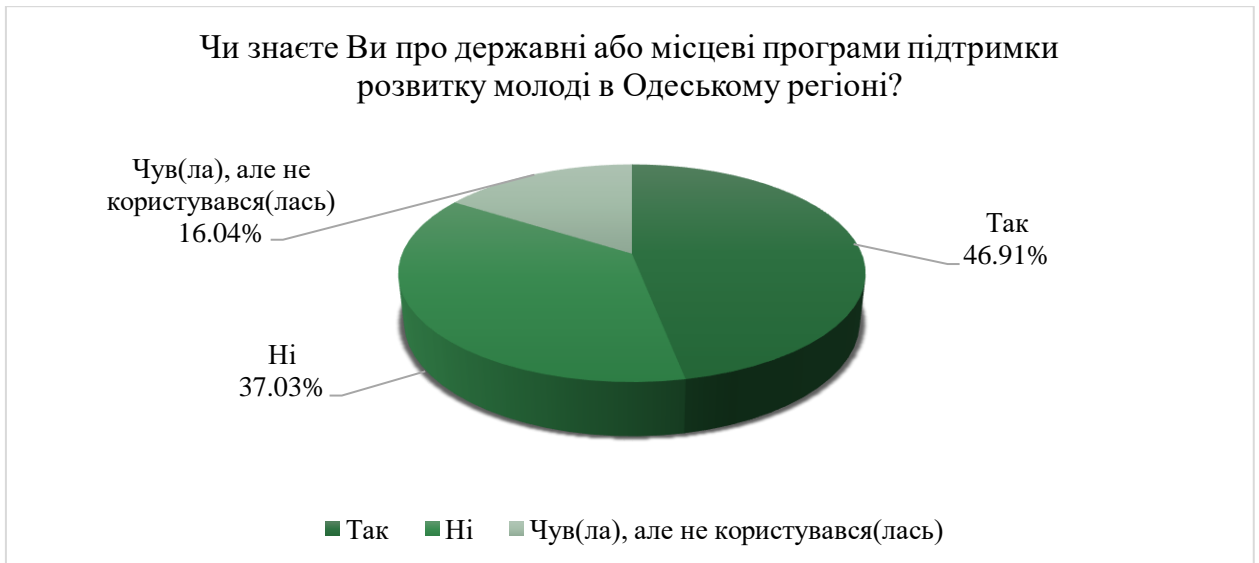

Рис. 2.12. Обізнаність щодо програм підтримки

Деталізація результатів (табл. 2.10) засвідчила значні територіальні відмінності у рівні поінформованості молоді.

У Березівському районі половина респондентів (50%) заявила, що не знає про існування таких програм, тоді як інші 50% відповіли, що чули про них, але не користувалися. У Білгород-Дністровському районі 25% молоді зазначили, що знають про програми, а також ще 25%, що не знають. 50% респондентів обрали варіант «чув(ла), але не користувався(лась)».

У Болградському районі половина респондентів підтвердила знання про програми (50%), інша половина заявила, що лише чула, але не мала досвіду їх використання. У Ізмаїльському районі ситуація є подібною.

В Одеському районі лише 20% молодих людей знають про програми, понад третина (36,6%) не знають про них, а 43,3% зазначили, що чули, але не користувалися. На кінець у Подільському районі рівень обізнаності є

найнижчим: лише 11,1% респондентів дали ствердну відповідь, тоді як 33,3% нічого не знають про програми, а більшість (55,6%) чули про їх існування, але не користувалися.

Таблиця 2.10

Обізнаність щодо програм підтримки по районах

Район	Березівський (2, 47%)	Білгород-Дністровський (4, 94%)	Болградський (4,94%)	Ізмаїльський (2, 47%)	Одеський (74, 07%)	Подільський (11, 11%)
Так		25%			20%	11,1%
Ні	50%	25%	50%	50%	36,6%	33,3%
Чув(ла), але не користувався(лась)	50%	50%	50%	50%	43,3%	55,6%

Таким чином, результати свідчать, що повна обізнаність про державні та місцеві програми підтримки розвитку молоді є невисокою в усіх районах. Найкраща ситуація простежується у Болградському районі, де половина молоді підтвердила знання про такі програми. Водночас у більшості районів переважає відповідь «чув, але не користувався», що вказує на недостатню практичну залученість молоді до існуючих інституційних можливостей та на потребу у посиленні комунікаційних стратегій.

Далі у межах опитування респондентам було поставлено відкрите та необов'язкове запитання: «Якими державними чи місцевими програмами Ви вже користувалися (якщо такі є)?».

Отримані відповіді демонструють низький рівень практичного залучення молоді до існуючих програм підтримки. Значна частина респондентів прямо зазначили, що «не користувалися», «немає таких програм», «ніякими», «не знаю» – 22 відповіді з 32. Це вказує на недостатню обізнаність молоді або ж на відсутність доступних інструментів у конкретних громадах.

Водночас, окремі респонденти згадали про участь у певних ініціативах, зокрема:

- міжнародні та всеукраїнські проекти: «UPSHIFT», America House, різноманітні тренінги;

- локальні ініціативи: «цільові молодіжні бюджетні програми», Профком студентів та аспірантів ОНУ імені І. І. Мечникова, ВГО «СД Платформа», Парламент старшокласників м. Одеси;

- індивідуальні практики: «приватні коучі з різних тематик».

Таким чином, відповіді демонструють дві чіткі тенденції:

1. більшість молоді не має досвіду користування програмами підтримки, що свідчить про потребу у кращому інформуванні, створенні та доступності до таких можливостей;

2. ті, хто користувався, найчастіше згадують міжнародні та громадські ініціативи, а не державні чи муніципальні програми, що підкреслює роль громадських організацій у підтримці розвитку молоді в регіоні.

Останнім питанням нами було поставлено відкрите запитання для молоді: «Які пропозиції Ви б надали для покращення підтримки молоді в Одеському регіоні?», з метою з'ясування актуальних потреб і очікувань. Зведені результати відповідей подано нижче:

1. партисипація молоді та включення у прийняття рішень. Респонденти наголошують на необхідності підвищення рівня участі молоді у громадських процесах: «Покращення рівню партисипації молоді, розвиток національних/державних та місцевих грантових програм», «Залучення молоді не як формальні обличчя... а допускати до рішень на рівні громади. Менторська підтримка. Заходи для об'єднання молоді...»;

2. молодіжна інфраструктура. Серед відповідей часто зустрічаються пропозиції створювати дієві молодіжні центри, хаби, коворкінги: «Потрібні молодіжні центри, більше можливостей для навчання й роботи, підтримка ініціатив через гранти... знаходження підходу до кожного», «Створення молодіжних центрів які дійсно будуть функціонувати»;

3. освіта, тренінги, розвиток навичок і кар'єрні сервіси: молодь акцентує на потребі у практичних тренінгах і програмах кар'єрного розвитку: «Освіта й навички, робота та стажування, підтримка стартапів...», «Створення

програм з професійної орієнтації та підготовки до кар'єри...». Водночас критикується одноманітність тем тренінгів;

4. фінансування та підтримка ініціатив: висловлюється потреба в грантовій підтримці, мікрофінансуванні та інформаційних платформах: «Гранти для здобуття освіти...», «Створення платформи для молоді з інформацією про можливості (навчання, проекти, курси)»;

5. психологічна та менторська підтримка: серед пропозицій – розвиток психологічного консультування, кар'єрного наставництва, творчих ініціатив: «Створення молодіжних центрів, де можна отримати консультації психолога, юриста, кар'єрного радника», «Більше слухати молодь. Ставити питання до їх ідей та допомагати розвивати їх креатив до більших масштабів»;

6. інформування та комунікація: респонденти відзначають проблему браку інформації: «Головною проблемою є брак комунікації», «Більша інформаційна обізнаність молоді про можливості розвитку», «Розповсюдження програм підтримки»;

7. волонтерство, громадська активність, нетворкінг: пропонується розвиток волонтерських програм і створення умов для нетворкінгу: «Надавати більше волонтерських курсів», «Більше заходів для знайомства та кооперації між молоддю»;

8. культура, творчість, спорт і дозвілля: молодь підкреслює значення культурного розвитку й активного способу життя: «Культурний розвиток та історичний контекст, щоб молодь знала своє минуле», «Створити більше спортивних секцій, гуртків»;

9. освітня політика та середовище: в окремих відповідях наголошується на важливості стабільної освітньої політики: «Не скорочувати ліцеї на гімназії...», «Важливо створювати культуру мислення змалечку».

Отже, результати свідчать, що серед найбільш затребуваних напрямів підтримки молоді виокремлюються розвиток молодіжних центрів і хабів, організація курсів і тренінгів, кар'єрні сервіси та стажування, а також доступ до грантових і мікрофінансових інструментів. Значна увага приділяється

потребі у психологічній підтримці, менторстві та ефективнішому інформуванні про наявні можливості. Водночас молодь наголошує на важливості участі у процесах прийняття рішень і розширенні реальної партисипації. Наявність невизначених або нульових відповідей («не знаю», «ніяких») додатково підтверджує актуальність удосконалення інформаційної політики та підвищення доступності сервісів.

Висновок до другого розділу

У другому розділі кваліфікаційного дослідження було здійснено комплексний аналіз умов, механізмів та можливостей розвитку сильних сторін молодих клієнтів соціальної роботи у територіальних громадах Одеського регіону. Розгляд інституційних та нормативно-правових засад засвідчив, що сучасна державна молодіжна політика ґрунтується на принципах участі, рівності можливостей, міжсекторальної взаємодії та доказовості, а її реалізація у громадах залежить від узгодженості дій державних структур, молодіжних організацій та місцевого самоврядування. Особливу роль відіграють такі напрями, як розвиток молодіжної інфраструктури, підтримка життєстійкості, професійне становлення молоді та розширення її доступу до програм неформальної освіти.

Вивчення європейського контексту та міжнародних підходів показало, що стандарти ЄС і рекомендації міжнародних інституцій визначають стратегічні орієнтири для розвитку молодіжної соціальної роботи в Україні.

У межах розділу було проведено емпіричне дослідження, яке дозволило оцінити рівень самоусвідомлення молоддю власних сильних сторін, доступних можливостей у громадах та бар'єрів, що перешкоджають їхньому розвитку. Опитування молоді Одеського регіону показало, що більшість респондентів визнає наявність у себе унікальних сильних сторін, але рівень їхнього усвідомлення залишається середнім та потребує подальшого

формування. Найчастіше молодь ототожнює сильні сторони з емпатією, аналітичністю, адаптивністю, творчістю та умінням будувати стосунки. Домен «побудова стосунків» виявився найбільш пріоритетним, що свідчить про важливість міжособистісної взаємодії та соціальної включеності у сучасному молодіжному середовищі.

Результати також продемонстрували, що основними методами розвитку сильних сторін є формальна й неформальна освіта, а також практична діяльність, тоді як наставництво та індивідуальний супровід використовуються значно рідше. Серед бар'єрів респонденти найчастіше називали відсутність власних ресурсів, невпевненість у собі та вплив воєнного стану. Значна частина молоді відзначила обмежений доступ до можливостей розвитку у громадах, особливо у сільських районах.

Важливим результатом дослідження стало також виявлення низького рівня обізнаності молоді щодо державних та місцевих програм підтримки, що засвідчує потребу у посиленні комунікації між інституціями та молоддю. Запропоновані респондентами шляхи покращення підтримки включають розвиток молодіжних центрів і хабів, розширення грантових програм, збільшення можливостей неформальної освіти та залучення молоді до процесів прийняття рішень.

Загалом результати другого розділу підтвердили, що розвиток сильних сторін молоді є багатофакторним процесом, який залежить від якості молодіжної політики, інституційної підтримки, соціального середовища та індивідуальних можливостей. Отримані дані створили практичне підґрунтя для подальшого розроблення та впровадження моделі соціальної програми розвитку сильних сторін молоді у територіальних громадах, представленої у третьому розділі.

РОЗДІЛ 3

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СИЛЬНИХ СТОРІН МОЛОДИХ КЛІЄНТІВ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

3.1. Розроблення моделі соціальної програми розвитку сильних сторін молоді у територіальних громадах

На основі результатів проведеного опитування серед молоді та аналізу її пропозицій нами було здійснено систематизацію отриманих відповідей з метою визначення основних напрямів, що мали стати підґрунтям для формування моделі соціальної програми розвитку сильних сторін молоді у територіальних громадах.

Враховуючи різноманітність висловлених ідей, пропозиції було розподілено за категоріями, які відображають ключові сфери підтримки молоді та дозволили нам комплексно охопити її потреби у розвитку, самореалізації та залученні до суспільного життя.

Спершу, з ціллю впорядкування отриманих результатів, нами було складено узагальнену таблицю, у якій кожному пропозицію молоді було віднесено до відповідної категорії. Це дало змогу чітко визначити пріоритетні напрями підтримки, виявити актуальні запити молодого покоління та забезпечити логічну основу для подальшого планування практичних дій. Після цього етапу ми перейшли до розробки структури заходів та їх впровадження.

Отже, на пропозиції молоді щодо підвищення рівня їхньої участі у прийнятті рішень, посилення ролі у житті громади та створення можливостей для впливу на місцеву політику, нами було вирішено сформулювати окремий напрям «Партисипація та молодіжне врядування». Заходи у цьому напрямі покликані сприяти розвитку навичок громадянської активності, залученню молоді до консультаційних, дорадчих і ініціативних процесів на рівні громади.

У межах цього напрямку передбачено проведення заходів, спрямованих на розвиток політичної культури, громадянської свідомості та навичок відповідального лідерства серед молоді. Вони мають на меті ознайомити молодих людей з механізмами участі у процесах прийняття рішень та сприяти налагодженню діалогу між молоддю та органами влади.

На запити, що пов'язані з потребою у практичних тренінгах, програмах кар'єрного зростання, розвитку професійних і життєвих компетентностей сформовано напрям «Освіта, розвиток навичок і кар'єрна підтримка». Він передбачає створення системи заходів з неформальної освіти, а також профорієнтації та розвитку soft skills як бази для зміцнення сильних сторін особистості.

Такі ініціативи мають включати аналітичні та освітні компоненти, що дозволяють учасникам краще розуміти тенденції сучасного ринку праці, можливості працевлаштування, потребу у перекваліфікації чи здобутті нових професійних компетентностей. Загалом, заходи у межах цього напрямку покликані поєднати освітню складову з практичним застосуванням отриманих знань, підтримати прагнення молоді до самореалізації, працевлаштування та сталого розвитку своїх громад.

З огляду на висловлені пропозиції щодо розширення знань щодо грантових програм, фінансової підтримки для молодіжних ініціатив, виокремлено напрям «Фінансування та підтримка ініціатив». Його метою є формування знань про систему фандрайзингу, вірного пошуку грантових можливостей та ефективного управління отриманими ресурсами для реалізації власних ідей.

Такі активності мають на меті навчити молодь, зокрема з числа волонтерів, самостійно залучати фінансування для своїх проєктів, будувати партнерські відносини з донорами та досягати сталості ініціатив.

У рамках цього напрямку особливу увагу важливо приділити формуванню практичних компетентностей у сфері підготовки грантових заявок, комунікації з потенційними спонсорами та оформлення звітності за

отримані кошти. Крім того, важливо забезпечити обмін досвідом між учасниками, створити середовище взаємопідтримки та навчання.

Беручи до уваги численні звернення про потребу у психологічній допомозі, наставництві, консультаційній підтримці, створено напрям «Психологічна, менторська та індивідуальна підтримка». У межах напрямку передбачено реалізацію заходів, спрямованих на підвищення рівня емоційної стійкості молоді, розвиток навичок самопізнання та формування внутрішніх ресурсів для подолання життєвих викликів.

Такі активності орієнтовані на створення безпечного простору для відкритого спілкування, взаємної підтримки та розвитку довіри. Окрему увагу у межах цього напрямку має бути приділено формуванню практичних навичок надання первинної психологічної допомоги – зокрема, умінню реагувати на прояви стресу, підтримувати людей у кризових ситуаціях і зберігати власну емоційну рівновагу.

На пропозиції, що стосувалися браку інформації у соціальних мережах щодо актуальних можливостей для молоді у їхніх містах передбачено напрям «Інформаційна політика та комунікація». Його метою є покращення способів інформування молоді про доступні можливості та вдосконалення відкритих каналів спілкування між молоддю, владою й громадськими організаціями, аби підтримувати та поширювати соціально корисні ініціативи.

Такі активності покликані навчити суб'єктів державного та недержавного сектору, що є організаторами заходів, використовувати сучасні інформаційні платформи та медіа-інструменти. Особлива увага має бути приділена формуванню вміння створювати зміст, який надихає інших долучатись.

Враховуючи побажання молоді щодо розвитку волонтерських програм і створення простору для співпраці, визначено напрям «Волонтерство, громадська активність і нетворкінг». У межах напрямку прогнозувалось проведення заходів, спрямованих на підтримку волонтерського руху та розвиток активної молоді.

Такі заходи можуть включати навчальні тренінги, дискусії та зустрічі, де волонтери здобувають знання про організацію ініціатив, ефективну комунікацію й командну роботу. Для молоді вони є можливістю розвивати лідерські навички, відчувати підтримку однодумців і зміцнювати віру у власні сили. Такі активності сприяють формуванню згуртованої, відповідальної та проактивної молодіжної спільноти, здатної ефективно діяти на благо громади.

На пропозиції, спрямовані на підтримку культурного, творчого та спортивного розвитку молоді, у структурі програми передбачено напрям «Культура, творчість, спорт і дозвілля». Він покликаний сприяти розвитку креативного потенціалу, формуванню лідерських якостей і створення змістовного дозвілля для молоді. Такі ініціативи поєднують культурний відпочинок із неформальним навчанням, створюють спілкування та натхнення, де учасники можуть через мистецтво, кіно чи творчі практики обговорювати важливі теми – лідерство, екологія, соціальні проблеми, тощо.

Після визначення основних напрямів роботи постало завдання знайти партнерів, здатних підтримати реалізацію запланованих ініціатив. Ми розпочали пошук організацій, проєктів і фахівців, які поділяють ідею розвитку сильних сторін молоді та готові долучитися до спільної діяльності.

У результаті нами була сформована мережа партнерської взаємодії, що об'єднала представників громадського та державного сектору, експертів, волонтерів і молодіжних лідерів. Спільними зусиллями ми перейшли від етапу планування до практичної реалізації заходів, розроблених відповідно до визначених напрямів соціальної програми.

3.2. Реалізація моделі у практику соціальної роботи з молоддю в територіальних громадах

Після розробки моделі соціальної програми розвитку сильних сторін молоді наступним етапом стало її впровадження у практичну діяльність соціальної роботи. Нами було організовано низку ініціатив, заходів і

навчальних сесій, реалізованих у співпраці з державним та громадським сектором, соціальними проектами та фахівцями з різних регіонів України.

Кожен із проведених заходів відображав окремий напрям моделі соціальної програми та був спрямований на розвиток конкретних компетентностей, ресурсів і соціальних навичок молоді. Їх узагальнений перелік подано у таблиці 3.1, а розгорнутий зміст та деталізовані результати наведено у Додатку Г.

Таблиця 3.1

Заходи у рамках соціальної програми

№	Дата	Назва заходу	Формат
1	23.11.2024	«Молодь і політика: дизайн повсякденної діяльності»	Презентації, панельна дискусія
2	24.01.2025	«Екоеконіміка: активність та ринок праці в Одеській області»	Аналітична зустріч, дискусія
3	09.02.2025	Перегляд фільму «Король говорить!»	Кіноперегляд, дискусія
4	09.05.2025	Тренінг «Розвиток сильних сторін молодих клієнтів соц. роботи»	Мотиваційний тренінг
5	05.06.2025	Гранти: «Як отримати гроші на добрі справи?»	Освітня онлайн-зустріч
6	12.06.2025	«Голос волонтера: як навчитися просувати власні ініціативи?»	Лекція-практикум
7	27.06.2025	«Емоційна терапія: як волонтеру допомогти собі?»	Онлайн-тренінг
8	14.07.2025	«Політика й процедури: як створити громадську ініціативу?»	Майстер-клас

Перед практичним етапом реалізації нами також було проведено підготовчу роботу, спрямовану на забезпечення узгодженості дій і ефективності впровадження. На основі визначених напрямів соціальної програми було складено покроковий план реалізації, який охоплював етапи підготовки, проведення та оцінювання заходів. Для кожного напрямку визначалися конкретні цілі, очікувані результати, форма проведення, цільова аудиторія та необхідні ресурси.

У процесі підготовки особливу увагу приділяли відбору партнерів і спікерів, які мають практичний досвід у сфері молодіжної роботи, психологічної підтримки, фандрайзингу та розвитку громадських ініціатив. Значна увага також зосереджувалася на розробленні змістовного наповнення

заходів, що відповідало запитам молоді, визначеним за результатами опитування. Важливим аспектом підготовки стало створення гнучкого формату реалізації, який поєднував онлайн і офлайн-інструменти, забезпечуючи доступність участі для молоді навіть із різних регіонів.

Крім того, значну роль відіграло налагодження ефективної комунікації між учасниками, партнерами та організаторами, що сприяло обміну досвідом і підвищенню якості реалізації програми. Важливою складовою підготовчого етапу стало узгодження запланованих заходів із загальними цілями соціальної роботи у громадах, що дозволило інтегрувати нову модель у реальну практику молодіжної політики та забезпечити її практичну значущість.

Отже, 23 листопада 2024 року відбувся перший в рамках соціальної програми онлайн-захід, присвячений темі залучення молоді до процесів прийняття рішень та формування політичної культури у повоєнній Україні. Співорганізатором виступив осередок всеукраїнської громадської організації СД Платформа у м. Одеса.

Захід об'єднав понад 50 учасників – профспілкову студентську молодь Одеського національного університету імені І.І. Мечникова. Метою заходу було сприяти підвищенню рівня участі молоді в суспільно-політичному житті громади, ознайомити її з сучасними тенденціями у сфері молодіжної політики та створити простір для обговорення актуальних викликів і шляхів залучення молодих людей до ухвалення рішень.

У межах зустрічі координатор аналітичного напрямку ВГО СД Платформа О. Булін презентував результати всеукраїнського опитування молоді щодо політики та рівня довіри до влади. Після презентації відбулася панельна дискусія, до якої долучився О. Жильцов, директор Департаменту внутрішньої політики Одеської міської ради. Експерт поділився актуальними можливостями для молоді у м. Одеса, своїм баченням шляхів підвищення довіри молоді до державних інституцій і практичними інструментами посилення їхньої участі у житті громади.

Практична частина заходу передбачала роботу студентів у командах над розробкою ідей молодіжних ініціатив, спрямованих на підвищення активності молоді та розвиток діалогу між нею й органами місцевого самоврядування. У результаті учасники здобули нові знання щодо механізмів впливу на розвиток громади, сформували навички командної роботи. Захід став прикладом ефективної реалізації напряму «Партисипація та молодіжне врядування» у межах моделі соціальної програми розвитку сильних сторін молоді.

24 січня 2025 року в Одесі відбувся масштабний захід, присвячений питанням зайнятості, економічного розвитку та підтримки внутрішньо переміщених осіб в Одеській області. Організатором події виступила громадська організація «Прогресивні» у партнерстві з міжнародними проєктами Segos та GlocalShift, осередком ВГО СД Платформа у м. Одеса та Одеським обласним центром зайнятості.

Метою заходу було проаналізувати стан економічної активності в регіоні, визначити основні тенденції ринку праці та окреслити можливості професійної перекваліфікації для ВПО й молоді. Учасникам було презентовано аналітичну доповідь про економічну ситуацію в Одеському регіоні, яка відобразила актуальні виклики у сфері працевлаштування, а також потенційні напрями для розвитку молодіжної зайнятості.

Під час заходу особливу увагу ми приділили темі професійного розвитку та перекваліфікації, розглянули механізми отримання освітніх ваучерів для здобуття нової спеціальності та підвищення конкурентоспроможності на ринку праці. Захід став платформою для налагодження комунікації між громадським сектором, освітніми ініціативами та представниками місцевих громад, що дало можливість молоді отримати практичну інформацію про реальні шляхи професійної адаптації. Після заходу бажаючі могли безкоштовно пройти курси перекваліфікації та здобути новий фах.

Таким чином, подія стала прикладом реалізації напряму «Освіта, розвиток навичок і кар'єрна підтримка» у межах моделі соціальної програми, оскільки сприяла підвищенню обізнаності молоді щодо можливостей

працевлаштування, розвитку нових професійних компетентностей і зміцненню економічної активності в громадах.

9 лютого 2025 року ми організували культурно-освітній захід, який поєднав перегляд фільму «Король говорить!» з неформальним обговоренням тем лідерства, подолання внутрішніх бар'єрів і розвитку впевненості у собі. Подія зібрала молодь м. Одеси, зацікавлену у саморозвитку та пошуку власних шляхів особистісного зростання.

Перед показом фільму молодь почула коротку лекційну частину, що стосувалась значення розвитку власних сильних сторін та лідерських навичок, а після показу учасники брали участь у практичних вправах, ділились думками про природу лідерства, силу слова, взаємопідтримку та відповідальність у складних обставинах. Молодь обговорювала на прикладі фільму як наполегливість, внутрішня мотивація й підтримка близьких допомагають долати страхи, досягати цілей і розвивати власний потенціал.

Захід сприяв створенню безпечного простору для відвертого спілкування та самовираження, де кожен учасник міг поділитися власним досвідом і надихнутися прикладами з історії Короля. Він став важливою складовою реалізації напряму «Культура, творчість, спорт і дозвілля» у межах моделі соціальної програми, адже поєднав культурний компонент із формуванням лідерських якостей, емоційної стійкості та самопізнання серед молоді.

9 травня 2025 року нами був організований мотиваційний тренінг «Розвиток сильних сторін молодих клієнтів соціальної роботи» у сімейному центрі «Мрія». Захід був спрямований на підтримку молодих людей у процесі самопізнання, усвідомлення власних можливостей та розвитку внутрішніх ресурсів, необхідних для подолання життєвих труднощів.

Програма тренінгу поєднувала лекційну частину, у межах якої учасники ознайомилися з теоретичними аспектами концепції сильних сторін особистості, та практичні арт-терапевтичні вправи, спрямовані на самоаналіз, командну взаємодію та визначення власних ресурсів і потенціалу. Учасники

мали змогу відкрито ділитися досвідом, підтримувати одне одного й отримувати зворотний зв'язок у безпечному, дружньому середовищі.

За результатами заходу молодь відзначила, що участь у тренінгу допомогла їм краще пізнати себе, підвищити впевненість у власних силах, розвинути навички комунікації та співпраці. Ця ініціатива стала важливим прикладом реалізації напряду «Психологічна, менторська та індивідуальна підтримка» у межах моделі соціальної програми, оскільки сприяла розвитку емоційної стійкості, самоусвідомлення та зміцненню внутрішніх сильних сторін молоді.

Наступний етап реалізації соціальної програми був здійснений у співпраці з всеукраїнським волонтерським проєктом «Тижні Добрих Справ», який об'єднує спільноту волонтерів України. У межах цієї партнерської ініціативи було організовано чотири тематичні заходи, що стали прикладом практичної реалізації напрямів соціальної програми. Усі події проходили в онлайн-форматі, оскільки цільовою аудиторією були активні молоді люди та волонтери з різних областей України. Це дозволило охопити ширшу географію учасників і забезпечити доступність участі для всіх охочих.

Першим із серії став онлайн-захід, проведений 5 червня 2025 року, присвячений темі «Фандрайзинг. Гранти. Як долучати гроші на добрі справи?». Спікеркою зустрічі виступила І. Тимчак, голова правління громадської організації «Центр «Вотум»», експертка з питань фандрайзингу та розвитку громадських організацій. У ході зустрічі учасники дізнались про теоретичні основи фандрайзингової діяльності, підготовку грантових заявок і реалізацію добродійних ідей із використанням сучасних ресурсних платформ, спікерка поділилася практичними інструментами залучення фінансування, побудови довіри до проєктів і комунікації з донорами.

Таким чином, ця ініціатива стала прикладом практичної реалізації напряду «Фінансування та підтримка ініціатив» у межах моделі соціальної програми, оскільки безпосередньо відповідала на запит молоді щодо доступу до грантів, мікрофінансування та навчання управлінню ресурсами.

12 червня 2025 року відбулась онлайн-зустріч на тему «Голос волонтера: як навчитися розповідати про себе і свою справу». Захід був спрямований на підтримку волонтерів з різних регіонів України, які прагнуть навчитись ефективно комунікувати про свої ініціативи та залучати до них інших.

Спікеркою події стала В. Гапчук, кореспондентка телеканалу «Суспільне», яка поділилась порадами щодо роботи з соціальними мережами та розвитку особистого бренду волонтера. Вона також детально розповіла, як громадським організаціям ефективно комунікувати про свою діяльність, аби молодь могла легше дізнаватися про можливості участі, волонтерські проєкти та ініціативи у своїх громадах.

Зустріч стала простором довіри, взаємної підтримки й натхнення, допомогла учасникам знайти власний голос і впевнено комунікувати про свої добрі справи. Захід реалізував напрям «Інформаційна політика та комунікація» у межах моделі соціальної програми, сприяючи розвитку комунікативних навичок і підвищенню видимості волонтерських та молодіжних ініціатив.

27 червня 2025 року ми організували онлайн-зустріч на тему «Емоційна перша допомога: що може зробити волонтер до приходу психолога?». Захід був спрямований на підтримку молоді, а також волонтерів, які у своїй діяльності часто стикаються з людьми у стані стресу, тривоги чи емоційного виснаження.

Спікером події став А. Бортов, фахівець із кризової психології, який у розповів, як волонтери можуть надавати базову психологічну підтримку до прибуття професійного спеціаліста, а також як допомогти собі у шоковому стані. Під час зустрічі учасники обговорювали, як правильно реагувати на паніку, страх чи шок, що можна і чого не варто говорити людині у стресовому стані, а також як зберігати власну емоційну рівновагу.

Захід став важливою частиною реалізації напряму «Психологічна, менторська та індивідуальна підтримка», адже допоміг волонтерам та молоді отримати практичні знання з надання емоційної допомоги та підвищив їхню

готовність діяти в кризових ситуаціях. Ця зустріч стала не лише джерелом корисних навичок, а й нагадуванням про те, що підтримка й уважність до інших є невід'ємною частиною культури доброчинності.

14 липня 2025 року відбулась онлайн-зустріч, присвячена темі «Політики та процедури в діяльності громадських організацій». Подія зібрала молодих волонтерів, активістів і лідерів громадських ініціатив з усієї України, які прагнули зробити свою діяльність більш структурованою, відповідальною та ефективною.

Спікеркою заходу стала І. Тимчак, вона розповіла, як розробляти внутрішні політики та процедури, що забезпечують стабільну роботу організацій, допомагають ефективно співпрацювати з донорами та партнерами й гарантують прозорість управлінських процесів. Учасники дізналися, як відрізнити політику від процедури, з чого почати формування внутрішніх документів і як ці інструменти сприяють довготривалому розвитку ініціатив.

Захід став прикладом реалізації напряму «Освіта, розвиток навичок і кар'єрна підтримка», оскільки сприяв формуванню управлінських компетентностей серед волонтерів і представників громадського сектору. Він продемонстрував, що волонтерство – це не лише емоційний порив допомагати, а й професійна діяльність, яка потребує системності, знань і чітких механізмів організації роботи.

3.3. Рекомендації щодо підвищення ефективності системи підтримки молоді в територіальних громадах

На основі результатів опитування молоді та отриманого зворотного зв'язку від учасників реалізованих заходів можна сформулювати низку рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності системи підтримки молоді в системі розвитку їх сильних сторін в територіальних громадах. Вони охоплюють як соціальний, так і управлінський контекст і ґрунтуються на

реальних потребах, висловлених молоддю під час дослідження та участі в ініціативах.

Одним із ключових напрямів нами рекомендовано обрати посилення участі молоді у процесах прийняття рішень. Це стосується створення сталих механізмів партисипації – молодіжні ради, консультативні платформи, відкриті форуми, що дозволять молодим людям дійсно впливати на формування місцевих політик та бути почутими. Такий підхід сприятиме підвищенню довіри молодого покоління до місцевих органів влади, розвитку громадянської відповідальності та активної позиції серед молоді.

Важливою складовою виокремлюємо розвиток системи неформальної освіти та кар'єрного консультування, що включає активне проведення практичних тренінгів, програм професійної орієнтації, стажувань, наприклад у місцевих радах, а також менторських ініціатив. Це може допомогти молоді здобувати прикладні навички, підвищувати рівень працевлаштованості та розкривати власний потенціал у місцевих громадах, при цьому зменшуючи відсоток відтоку молоді до інших міст.

Значну увагу слід також рекомендуємо приділити розвитку психологічної та менторської підтримки. На основі досвіду проведених заходів очевидною є потреба у системній роботі з формування емоційної стійкості, навичок саморегуляції та підтримки ментального здоров'я молоді. Доцільно розвивати мережу консультаційних сервісів у громадах, забезпечивши можливість отримання безкоштовної психологічної допомоги й кар'єрного наставництва.

Рекомендуємо підсилити інформаційну складову молодіжної політики, створивши зручні, інтерактивні канали комунікації –онлайн-платформи, чат-боти, інформаційні сторінки у соціальних мережах, де молодь може дізнаватися про програми, гранти, події та освітні можливості. Це сприятиме підвищенню рівня поінформованості та залученості молоді до суспільних процесів.

У соціальному вимірі важливим завданням є розвиток волонтерського руху та неформальних спільнот, які об'єднують активну молодь. Волонтерство має стати не лише інструментом допомоги, а й формою соціального навчання, що сприяє формуванню лідерства, емпатії та командної роботи.

В управлінському аспекті варто забезпечити системність та сталість молодіжних програм. Це передбачає розробку й реалізацію місцевих стратегій підтримки молоді з чіткими індикаторами ефективності, бюджетним фінансуванням і механізмами партнерства між владою, громадським сектором і бізнесом. Важливо впроваджувати грантові програми для молодіжних ініціатив і розвивати систему мікрофінансування локальних проєктів.

Особливу увагу варто рекомендуємо приділити розвитку молодіжної інфраструктури – створенню сучасних центрів, хабів і коворкінгів, які стануть не лише місцями проведення заходів, а й постійним простором для навчання, спілкування та реалізації ідей.

У процесі аналізу потреб молоді та роботи з результатами емпіричного дослідження стає очевидним, що розвиток сильних сторін не може розглядатися як одноразове втручання чи окремий проєкт. Адже це тривалий і динамічний процес, який формує життєву траєкторію молодої людини та впливає як на її особистісний розвиток, так і на розвиток усієї громади. Саме тому важливо, щоб рекомендації щодо підтримки молоді враховували не лише сучасні виклики, а й перспективу довгострокового розвитку. Так як молодь є найбільш мобільною та чутливою до змін соціальною групою, їй потрібні гнучкі інструменти підтримки, такі, що дозволяють адаптуватися до умов, реагувати на нові потреби та водночас зберігати внутрішню стійкість.

Одним із першочергових напрямів удосконалення системи підтримки молоді є зміцнення комунікації між усіма суб'єктами, що працюють з молодими людьми. У багатьох громадах спостерігається ситуація, коли соціальні служби, заклади освіти, громадські організації та молодіжні центри працюють паралельно, але не разом, що призводить до дублювання функцій,

недостатнього обміну інформацією та втрати молоддю можливостей, які теоретично могли б бути доступними. Необхідністю стає налагоджування механізмів мережування, спільних робочих груп, відкритих платформ для обговорення молодіжної політики.

Наступним важливим напрямом є підвищення компетентностей фахівців, які працюють із молоддю. Розвиток сильних сторін вимагає від соціальних працівників не лише знань у сфері соціальної роботи, а й володіння методами психології, проєктного менеджменту та неформальної освіти. Часто фахівці не використовують потенціал цих інструментів не тому, що не визнають їх ефективність, а тому що не проходили належної підготовки. Громади можуть забезпечити системне навчання, тренінги та підвищення кваліфікації для працівників соціальних служб та молодіжних лідерів.

Окремої уваги потребує питання розвитку участі молоді у прийнятті рішень. Молоді люди часто залишаються осторонь процесів, що стосуються їхнього життя, не тому що їм це нецікаво, а тому що вони не відчують можливості впливати. Важливо формувати реальні механізми залучення: молодіжні ради, дорадчі платформи, участь у розробці стратегій розвитку громади, міні-грантові конкурси, де молодь сама визначає напрямки діяльності. Зазначене значно посилює відчуття значущості, а й сприяє розвитку лідерських якостей, відповідальності, критичного мислення, тих самих сильних сторін, які є цінними не лише для особистості, а й для громади.

Не менш важливим є розширення доступу молоді до якісних можливостей, що стосується доступу до освіти, цифрових ресурсів, психологічної підтримки, простору для творчості, ініціатив та пошуку себе. Сильні сторони молодої людини можуть не розкритися лише через те, що вона не має доступу до необхідного середовища. У громадах повинні думати не лише про програмні документи, а й про створення матеріальних умов, що підтримують молодіжний розвиток: доступні молодіжні центри, безкоштовні або доступні за ціною гуртки, секції, студії, безпечні громадські простори.

Важливо враховувати, що сучасна молодь живе в умовах стресу, невизначеності та постійних соціальних викликів, тому система підтримки має включати елементи психологічної допомоги, програми розвитку емоційної компетентності та стресостійкості. Психологічна підтримка не повинна бути надана лише у кризових ситуаціях, а має бути доступною постійно та в різних формах.

Узагальнюючи, можемо підкреслити, що ефективна система підтримки молоді в територіальних громадах має базуватися на принципах участі, партнерства, доступності та стійкості. Реалізація цих рекомендацій дозволить не лише задовольнити актуальні потреби молоді, але й забезпечити довготривалу синергію між соціальними службами, органами влади, громадським сектором та молодими громадянами у спільному розвитку місцевих громад.

Висновок до третього розділу

У третьому розділі кваліфікаційного дослідження нами було зосереджено увагу на практичній реалізації моделі соціальної програми розвитку сильних сторін молодих клієнтів соціальної роботи в територіальних громадах. На основі результатів опитування молоді було здійснено систематизацію її пропозицій та визначено ключові напрями підтримки, що стали фундаментом для розроблення комплексної моделі соціальної програми.

У межах моделі нами було сформовано низку тематичних напрямів – від партисипації та кар'єрної підтримки до розвитку комунікаційних і психологічних компетентностей молодих людей. На основі цих напрямів було розроблено програму заходів та налагоджено партнерську мережу з представниками громадського, державного та експертного секторів. Створена структура забезпечила комплексний і системний підхід до підтримки молоді у громадах.

Практичне впровадження моделі охопило організацію освітніх, мотиваційних, культурних і волонтерських ініціатив, що відповідали визначеним потребам молоді. Під час реалізації програми учасники здобули нові знання, практичні навички, підвищили рівень впевненості у власних силах. Дані заходи сприяли також покращенню комунікативних та лідерських компетентностей, розширили можливості професійної орієнтації, залучили молодь до соціальних процесів у громадах.

Отриманий зворотний зв'язок від учасників підтвердив ефективність запропонованих заходів та необхідність подальшої реалізації подібних програм. Проведені активності довели, що орієнтація на сильні сторони молодих людей сприяє їхній більшій включеності, формуванню впевненості у власних здібностях та розширенню соціального потенціалу громади.

Загалом, результати третього розділу продемонстрували, що практична реалізація моделі соціальної програми на основі запитів молоді є дієвим інструментом розвитку їхніх сильних сторін. Системний підхід, поєднання різних форматів роботи та партнерська взаємодія дозволяють формувати стійкі механізми підтримки молоді в територіальних громадах, сприяючи її самореалізації, активній громадянській позиції та залученню до відбудови суспільства.

ВИСНОВОК

Сучасні територіальні громади живуть у непростих умовах, і саме молоді люди першими відчують на собі ці зміни. Соціальна нестабільність, воєнні події, обмеження можливостей та швидкі суспільні трансформації створюють для молоді низку викликів, які впливають на їхню впевненість, життєві перспективи та відчуття підтримки. За цих обставин питання розвитку сильних сторін молодих людей набуває особливої актуальності, адже саме внутрішні ресурси допомагають долати труднощі, адаптуватися, знаходити нові шляхи для самореалізації та зберігати віру у власні можливості.

Соціальна робота з молоддю у територіальних громадах відіграє ключову роль. Саме соціальні працівники найчастіше стикаються з молоддю, яка потребує підтримки, і стають для них тими фахівцями, які можуть допомогти побачити власні сили, зрозуміти, на що молодій людині варто спиратися і як перетворити свої здібності на реальний життєвий ресурс. Важливим є те, що сильні сторони молоді не обмежуються окремими рисами чи здібностями, адже це цілісна система внутрішніх переваг, які проявляються у спілкуванні, творчості, лідерстві, здатності допомагати іншим та відповідально ставитися до власного майбутнього.

В ході дослідження ретельно *проаналізувавши теоретико-методологічні підходи до розуміння сильних сторін молоді та визначивши умови їх розвитку в територіальних громадах* ми зробили висновок, що сильні сторони молодої людини не зводяться лише до окремих рис характеру чи здібностей. Розвиток сильних сторін молоді -це ширший ресурсний потенціал, який поєднує особистісні якості, навички, мотивацію, життєвий досвід і соціальні зв'язки. Зазначені елементи дозволяють молоді краще адаптуватися до змін, будувати власні освітні й професійні траєкторії, брати участь у житті громади. Водночас умови, у яких живе й розвивається молодь, мають вирішальне значення: підтримувальне середовище, доступ до неформальної

освіти, простір для ініціатив, відкритість місцевої влади та соціальних служб створюють підґрунтя для того, щоб сильні сторони не просто існували потенційно, а реально проявлялися і зміцнювалися.

Вивчаючи принципи, підходи та особливості взаємодії соціального працівника з молодими клієнтами, спрямовані на підтримку їхнього потенціалу, можна зробити висновок, що ефективна соціальна робота з молоддю неможлива без орієнтації на партнерство, повагу й визнання суб'єктності самої молодої людини. Соціальний працівник виступає супроводжуючим спеціалістом, який допомагає побачити й усвідомити власні сили, підтримує у пошуку рішень і створює умови для самостійних кроків. Практика, побудована на підході до сильних сторін, виявляється більш мотивувальною та результативною, адже молодь охочіше долучається до програм, коли відчуває, що її не засуджують за труднощі, а навпаки, помічають те, що вдається, і допомагають це посилити.

Досліджуючи нормативно-правові, інституційні та міжнародні підходи до розвитку сильних сторін молоді й визначаючи їх значення для українського контексту, вдалося встановити, що в Україні вже існує певне підґрунтя для реалізації молодіжної політики та підтримки молоді на рівні державних документів і програм. Водночас на практиці можливості молодих людей значною мірою залежать від реальної спроможності громади: наявності ресурсів, пріоритетів місцевої влади, рівня розвитку молодіжної інфраструктури. Аналіз європейського досвіду показав, що особливої уваги потребують такі напрямки, як залучення молоді до ухвалення рішень, розвиток молодіжних центрів, підтримка волонтерства та неформальної освіти. Для українських громад ці підходи можуть стати орієнтиром у вибудовуванні цілісної системи підтримки молоді, де сильні сторони розглядаються не формально, а як реальний ресурс розвитку.

Провівши емпіричне дослідження сильних сторін молоді Одеського регіону та узагальнивши його результати, можна зробити висновок, що молоді люди дійсно мають значний потенціал, який варто цілеспрямовано

підтримувати. Отримані дані засвідчили наявність виражених комунікативних здібностей, готовності до співпраці, творчого мислення, прагнення до саморозвитку й соціальної активності. Разом із тим респонденти вказували на нестачу можливостей для реалізації цих ресурсів, брак інформації про програми та проекти, обмежений доступ до молодіжних просторів і підтримувальних ініціатив. Це підтверджує, що сам по собі потенціал не гарантує успішного розвитку молоді, без системної підтримки з боку громади частина сильних сторін може залишатися нереалізованою.

Отримані результати також дозволяють зробити висновок, що розвиток сильних сторін молоді має розглядатися як важливий напрям не лише індивідуальної підтримки, а й ширшої стратегії розвитку громади. Молоді люди, які отримують можливість проявляти власні здібності та відчують підтримку з боку соціальних служб і місцевих інституцій, значно активніше включаються в громадське життя, ініціюють соціальні проекти, беруть участь у волонтерстві та конструктивному вирішенні локальних проблем. Таким чином, робота, спрямована на зміцнення сильних сторін, має подвійний ефект: вона сприяє особистісному зростанню молодої людини та водночас посилює соціальний потенціал самої громади. Зазначене підтверджує необхідність подальшого системного розвитку програм, які створюють сприятливі умови для розкриття молодіжного потенціалу та забезпечують сталість позитивних змін на рівні територіальних громад.

Розробивши модель програми розвитку сильних сторін молоді та визначивши шляхи її впровадження й практичні рекомендації для роботи в територіальних громадах, можна зробити висновок, що системний підхід до підтримки молоді є не лише бажаним, а й цілком реалістичним для практичного втілення. Запропонована модель дозволяє поєднати діагностику сильних сторін, індивідуальне планування, залучення молоді до різних форм активності та оцінювання результатів у логічну послідовність кроків. Рекомендації, сформульовані для соціальних працівників, органів місцевого самоврядування та громадських організацій, показують, яким чином кожен із

цих суб'єктів може долучитися до створення підтримувального середовища для молоді. У підсумку це дає можливість не лише говорити про важливість сильних сторін на рівні теорії, а й пропонувати конкретні механізми їх розвитку в реальних умовах територіальних громад.

Узагальнюючи результати дослідження, можна зазначити, що розвиток сильних сторін молоді є одним із ключових напрямів сучасної соціальної роботи в територіальних громадах. Проведена робота дозволила комплексно побачити, як поєднання теоретичного аналізу, вивчення нормативної бази, емпіричних даних та практичної розробки програми створює цілісне розуміння того, що саме потрібно молодим людям для самореалізації. Сильні сторони молоді можуть стати реальним ресурсом громади лише за умови системної підтримки, партнерської взаємодії та відкритих можливостей для розвитку. Запропонована модель і сформульовані рекомендації підтверджують, що територіальні громади мають достатній потенціал для створення умов, у яких молодь буде не лише об'єктом допомоги, а й активним учасником розвитку власного середовища.